ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Τοπική ιστορία: Το Ξινό Νερό στα χρόνια του Εμφυλίου και της Κατοχής»

Ονοματεπώνυμο φοιτήτριας: Γκιόζη Νίκη

ΑΕΜ: 3681

Εξάμηνο: Η΄

Επόπτρια καθηγήτρια: Ηλιάδου-Τάχου Σοφία

Επιβλέπων καθηγητής: Ανδρέου Ανδρέας

ΦΛΩΡΙΝΑ,

ΜΑΙΟΣ 2017

Φύλλο εξέτασης

1. Επόπτρια καθηγήτρια: ……..
   Βαθμός: ……
   Υπογραφή: Ημερομηνία:

2. Δεύτερος βαθμολογητής: …….
   Βαθμός: ……
   Υπογραφή: Ημερομηνία:

Γενικός βαθμός: ……..

Η συγγραφέας της παρούσας πτυχιακής εργασίας, Γκιόζη Νίκη, βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστήριο Σημείωμα……..6

Περίληψη…….....8

Abstract…….9

Εισαγωγή…….10

1.1 Γεωγραφική τοποθέτηση……11

1.1.1 Ονομασία του χωριού και πληθυσμιακά στοιχεία……11

1.1.2 Ασχολίες των κατοίκων……12

2. Ιστορικά Στοιχεία……14

2.1 Το Ξινό Νερό στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο……15

3. Το Ξινό Νερό την περίοδο της Κατοχής……18

4. Ο Εμφύλιος πόλεμος……21

5. Το δημοτικό σχολείο……24

6. Το είδος της έρευνας…….27

6.1 Σκοπός και στόχοι……28

6.2 Η Μεθοδολογία της έρευνας…….28

6.3 Το δείγμα……29

6.4 Καταγραφή στοιχείων…….....29

6.5 Προβλήματα στη διεξαγωγή της έρευνας…….....30

6.6 Αποτελέσματα……..30

7. Συμπεράσματα……..54

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……..55

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ……56

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην κ. Σοφία Ηλιάδου Τάχου για την επιστημονική καθοδήγησή της, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας στο πλαίσιο των προπτυχιακών σπουδών, για τις συμβουλές της και την πολύτιμη υποστήριξή της στη διεκπεραίωση της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που δέχθηκαν να παραχωρήσουν τις προφορικές μαρτυρίες και τις εμπειρίες τους με μεγάλη προθυμία ώστε να διεξαχθεί η παρούσα έρευνα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται ιστορικά γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στην τοπική κοινότητα Ξινού Νερού του νομού Φλώρινας. Ειδικότερα, δίνεται έμφαση στα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην γερμανική κατοχή (1941- 1944) αλλά και στον εμφύλιο πόλεμο (1946-1949). Ωστόσο παρουσιάζονται και άλλα γεγονότα, όπως ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914) αλλά και στοιχεία για το διατηρητέο δημοτικό σχολείο του χωριού.

Βασικός στόχος ήταν να συγκεντρωθεί πληροφοριακό υλικό, που αφορά κυρίως τα γεγονότα που αφορούν την γερμανική κατοχή αλλά και τον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε στην τοπική κοινότητα, μέσω της προφορικής μαρτυρίας από ανθρώπους που έζησαν τη συγκεκριμένη περίοδο στο Ξινό Νερό.

Έτσι, χρησιμοποιήθηκε, η μέθοδος των συνεντεύξεων και πιο συγκεκριμένα ο τύπος της ημιδομημένης συνέντευξης.

Τέλος, από τις συνεντεύξεις, προέκυψε ένα πρωτογενές υλικό ενώ δημιουργήθηκαν συμπεράσματα όπως διάφορες δυσκολίες της εποχής και σημαντικά γεγονότα.

Λέξεις Κλειδιά: Α΄ παγκόσμιος πόλεμος, γερμανική κατοχή, εμφύλιος πόλεμος, δημοτικό σχολείο, Ξινό Νερό, εξορία.

Abstract

This particular document deals with historical facts that took place at the local community of Xino Nero in Florina. Specifically, it emphasizes on the events that took place during the German occupation (1941-1944), but also during the Civil War (1946-1949). Furthermore, other events, such as World War I (1914), as well as data on the village's prestigious elementary school are presented.

The main purpose was to gather informative material, which concerns mainly the events about the German occupation and also the Civil War that followed in the local community, through the oral testimony of people who lived in this period in Xino Nero.

Thus, the method of interview was used and more specifically, the type of a semi-constructed.

Lastly, a raw material emerged from the interviews, while conclusions such as various difficulties of the time and important events were drawn.

Keywords: World War I, German occupation, Civil War, elementary school, Xino Nero, exile.

Εισαγωγή

Το βασικό θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας, είναι τα γεγονότα που συντελέστηκαν στην Γερμανική Κατοχή (1941-1944) αλλά και λίγο αργότερα στον εμφύλιο πόλεμο (1946-1949), στο χωριό Ξινό Νερό του νομού Φλώρινας όπως αυτά παρουσιάζονται από τις μαρτυρίες των ανθρώπων κατοίκων του χωριού.

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά γίνεται μια γεωγραφική τοποθέτηση, αναφέρονται πληθυσμιακά στοιχεία, λίγα λόγια για την ιστορία του τόπου από τις απαρχές του έως σήμερα αλλά τίθεται και το θέμα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου όπως έλαβε χώρα στην τοπική κοινότητα.

Στη συνέχεια, η εργασία εστιάζεται στα γεγονότα της Γερμανικής Κατοχής και του εμφυλίου πολέμου στο Ξινό Νερό και την περιγραφή όσων συνέβησαν στην συγκεκριμένη περιοχή κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε για την διεκπεραίωση της εργασίας, όπως ο βασικός σκοπός της, το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε για τος ανάγκες της έρευνας, τυχόν προβλήματα και η μεθοδολογία της.

Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται οι συνεντεύξεις της έρευνας απομαγνητοφωνημένες, δηλαδή το υλικό που συγκεντρώθηκε ενώ στο τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων.

1.1 Γεωγραφική τοποθέτηση

Το Ξινό Νερό είναι ένα χωριό του νομού Φλώρινας, βρίσκεται στο Βορειοδυτικό τμήμα της Μακεδονίας και υπάγεται στον Δήμο Αμυνταίου. Είναι από τα κεφαλοχώρια του νομού και είναι κτισμένο στους πρόποδες των οροσειρών Βερμίου και Βιτσίου σε υψόμετρο 550 μέτρων. Η τοπική κοινότητα βρίσκεται 35 χιλιόμετρα Νοτιοανατολικά της πόλης της Φλώρινας και μόλις 5 χιλιόμετρα Βορειοδυτικά του Αμυνταίου. Το κλίμα είναι ηπειρωτικό με βαρύ χειμώνα, καθώς η θερμοκρασία τον χειμώνα μπορεί να κυμανθεί έως και -20 βαθμούς Κελσίου ενώ φυσούν δυνατοί βοριάδες. Το καλοκαίρι είναι θερμό αλλά το βράδυ η θερμοκρασία πέφτει και η ατμόσφαιρα γίνεται πιο ευχάριστη και δροσερή. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, (2011) το Ξινό Νερό έχει 1081 κατοίκους.

1.1.1 Ονομασία του χωριού και πληθυσμιακά στοιχεία.

Η πρώτη ονομασία του χωριού ήταν σλάβικη, «Βάρμπιν» η οποία σημαίνει «Ιτιά». Λέγεται ότι παλαιότερα υπήρχαν πολλές ιτιές λόγω των άφθονων νερών που είχε η περιοχή. Επί Τουρκοκρατίας, το χωριό λεγόταν « Εξί- Σου» που σημαίνει Ξινό Νερό. Μετονομάστηκε το 1936 σε Ξυνό Νερό και στη συνέχεια σε Ξινόν Νερόν. Το όνομα αυτό διατηρείται μέχρι τις μέρες μας αλλά η ονομασία αυτή δεν είναι τυχαία. Ένα ιαματικό μεταλλικό νερό, γνωστό για τις θεραπευτικές ιδιότητες που έχει και για την ελαφρώς όξινη γεύση του, έκανα το Ξινό Νερό ονομαστό.

Πρόκειται για παλαιό μακεδονικό οικισμό του νομού Φλώρινας. Οι κάτοικοι του χωριού πρωτοστάτησαν στον αυτονομιστικό αγώνα. Γι' αυτό το λόγο υπέστησαν αντίποινα, τόσο από την οθωμανική διοίκηση, όσο και από τις ελληνικές ένοπλες ομάδες. Το 1912 ζούσαν εδώ 1.600 εξαρχικοί Μακεδόνες και 100 χριστιανοί Τσιγγάνοι. Κάτοικοι από το χωριό, που μετανάστευσαν, οι περισσότεροι προσωρινά, στις αρχές του 20ου αιώνα στις ΗΠΑ, δήλωσαν στις αμερικανικές αρχές πως ήταν εθνικά Μακεδόνες. Μερικές οικογένειες μετανάστευσαν στη Βουλγαρία. Σύμφωνα με στοιχεία του Γενικού Αρχείου Κράτους του νομού Φλώρινας, το έτος 1920 ο πληθυσμός ήταν 1406 άτομα και το 1928 ήταν ένα χωριό 1.718 κατοίκων. Το 1940 ο πληθυσμός αυξάνεται και οι κάτοικοι φτάνουν τους 1955. Το 1949 υπολογίζεται πως 60 οικογένειες κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία. Παρά τη μεταπολεμική μείωση του πληθυσμού του, παρέμεινε ένα μεγάλο χωριό ενώ η απογραφή του 1951 δείχνει 2.608 κατοίκους. Ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται σταδιακή μείωση του πληθυσμού καθώς η απογραφή του 1971 δείχνει 1.419 κατοίκους, του 1981 ήταν 1.393 ενώ το 1991 παρουσιάζονται 1371 κάτοικοι. Πιθανά αίτια της μείωσης του πληθυσμού είναι οι πόλεμοι, η μετανάστευση, η αστυφιλία καθώς και η υπογεννητικότητα. Σήμερα κατοικείται από 1081 ανθρώπους σύμφωνα με την απογραφή του 2011.

1.1.2 Ασχολίες των κατοίκων

Η κύρια ασχολία των κατοίκων στα παλαιότερα χρόνια αλλά και στη σημερινή εποχή είναι η γεωργία. Βασικές καλλιέργειες είναι το σιτάρι, τα λάχανα, τα ζαχαρότευλα και η καλλιέργεια των αμπελιών. Το φθινόπωρο ξεκινούσε με το μάζεμα των καλαμποκιών και συνεχιζόταν με τον τρύγο των αμπελιών. Από τα αμπέλια παρήγαγαν το καλύτερο κρασί και το τσίπουρο της περιοχής.

Σήμερα μερικοί ασχολούνται με τη γεωργία και σε μικρότερο βαθμό με την κτηνοτροφία ενώ αριθμός ατόμων εργάζεται στην αμιγή κοινοτική επιχείρηση που εμφιαλώνει το φυσικό μεταλλικό νερό αλλά παράγει και αναψυκτικά σε γυάλινες συσκευασίες.

Το Ξινό Νερό για εμπορική χρήση ξεκινά τη λειτουργία του το έτος 1958 υπό τη διεύθυνση του Αλέξανδρου Χωναίου.

Το 1992 περιήλθε στην ιδιοκτησία της τότε Κοινότητας Ξινού Νερού, ως Αμιγής Κοινοτική Επιχείρηση.

Με την υπαγωγή της Κοινότητας στον διευρυμένο Δήμο Αμυνταίου από 01/01/1999 μετατράπηκε σε Αμιγή Δημοτική Επιχείρηση με την επωνυμία: «ΑΜΙΓΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ, ΞΙΝΟ ΝΕΡΟ».

Με το νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων του 2006 η επιχείρηση στις 27/12/2010 μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «ΞΙΝΟ ΝΕΡΟ ΜΟΝΟΜΕΤΟΧΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΤΑ» και ανήκει στο Δήμο Αμυνταίου.

2. Ιστορικά στοιχεία

Οι αρχαιολόγοι τοποθετούν την πατρίδα της Ευρυδίκης, της γιαγιάς τον Μεγάλου Αλεξάνδρου. Σ' αυτές τις πλαγιές πέρασε ένα μεγάλο μέρος των παιδικών του χρόνων ο μεγάλος κατακτητής πηγής του Ξινού Νερού τόνωσε τον οργανισμό του προετοιμάζοντάς τον στη σκληρή ζωή του πολέμου και της δοξασμένης του εκστρατείας.

Στη Βυζαντινή εποχή άνθρωποι που έπασχαν από στομαχικά νοσήματα, αρθριτικά, νεφρίτιδες και άλλες ασθένειες προσέτρεχαν στην πηγή. Και αυτό συνεχίσθηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ως την απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912.

Το γεγονός αυτό έφτασε ως τα αυτιά τον Αρχιστράτηγου των συμμαχικών στρατευμάτων στη Μακεδονία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, Φρανσέ ντ' Εσπραί, ο οποίος εγκατέστησε πλησίον του στρατηγείου του ένα εμφιαλωτήριο για την αποδοτικότερη χρησιμοποίηση του Ξινού Νερού, εφάμιλλου, καθώς υποστήριζε, των πλουσίων μεταλλικών νερών της Γαλλίας.

Έτσι, με διαταγή του στρατηγού, έγινε καλλιέργεια της πηγής Κλαντένιτς ενώ κατασκεύασαν ένα νοσοκομείο για τους αρρώστους και τους Γάλλους στρατιώτες.

Κατά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο κοντά στο χωριό διεξάγεται μεγάλη μάχη στην οποία οι Οθωμανοί εξοντώνουν ελληνικά τμήματα που κατέφθασαν. Τελικά το χωριό καταλαμβάνεται από τον Ελληνικό στρατό και μετά την κατάληξη της Βουλγαρίας στον Β΄ Βαλκανικό πόλεμο, το χωριό και όλη η περιοχή της Φλώρινας εισέρχεται στα ελληνικά χέρια. Οι ελληνικές αρχές ξεκινούν τον εκφοβισμό στους ανθρώπους με δηλωμένη βουλγαρική συνείδηση και πολλοί αναγκάζονται να μεταναστεύσουν.

Ο Πέταρ Σουντάκοφ, καταγόμενος από το Εξί σου, δεν απαρνείται την ταυτοποίησή του με το βουλγαρικό έθνος, και χωρίς δίκη εκτελείται παραδειγματικά μπροστά στη φυλακή Θεσσαλονίκης Γεντί Κουλέ.

Τον Αύγουστο του 1916, στη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, καταστράφηκε η κεντρική για την εποχή εκκλησία του Αγίου Νικολάου του χωριού. Την ίδια περίοδο, το Ξινό Νερό, καταλήφθηκε από τα συμμαχικά στρατεύματα Γάλλους και Ιταλούς ενώ ορισμένοι κάτοικοι κατέφυγαν σε γειτονικά χωριά

αναζητώντας ασφάλεια (Αετό, Σκλήθρο). Τότε χτίστηκε και το νοσοκομείο από τους Γάλλους.

Γύρω στο 1923 οι Τούρκοι αποχωρούν και το 1936, με τη δικτατορία του Μεταξά, γίνεται η αλλαγή των επιθέτων στο χωριό, από Σλαβομακεδονικά στα Ελληνικά καθώς την ίδια εποχή γίνονται διώξεις και φυλακίσεις.

Το 1940 η τοπική κοινότητα συμμετέχει στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο και στην άμυνα κατά της γερμανικής εισβολής.

2.1 Το Ξινό Νερό στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο

Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος διεξήχθη από τον Αύγουστο του 1914 έως τον Νοέμβριο του 1918 μεταξύ των Κεντροευρωπαϊκών δυνάμεων όπως ονομάζονται οι δυνάμεις των Γερμανών, της Αυστρουγγαρίας και των Βουλγάρων και των δυνάμεων της Ανταντ που αποτελούνταν από τις Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία και Ιταλία.

Οι δυνάμεις της Ανταντ δημιουργούν το «Μακεδονικό Μέτωπο» με σκοπό τον αντιπερισπασμό των κεντροευρωπαϊκών δυνάμεων, οι οποίες προηγουμένως είχαν καταλάβει τη Σερβία.

Το 1916, οι Βούλγαροι έχουν καταλάβει όλη τη νότια Σερβία και το Μοναστήρι ενώ διεξάγονται φονικές μάχες στην καμπή του ποταμού Εριγώνα καθώς και κατά την γραμμή των συνόρων μας.

Στις 4 Αυγούστου 1916, οι βουλγαρικές δυνάμεις επιτίθενται αιφνιδιαστικά προς την Φλώρινα ώστε να προλάβουν την συμμαχική επιχείρηση των Σέρβων, των Γάλλων και των άλλων δυνάμεων της Ανταντ με σκοπό τις οχυρώσεις τους στην κορυφογραμμή του Βόρα (Καϊμακτσαλάν) και μερικές μέρες αργότερα καταλαμβάνουν την περιοχή Αμυνταίου-Ξινού Νερού φτάνοντας μέχρι την λίμνη Βεγορίτιδα. Έτσι η περιοχή μας γνωρίζει μια μικρή περίοδο βουλγαρικής κατοχής, κατά την οποία οι Βούλγαροι επιδίδονται σε ακρότητες κατά του Ελληνικού πληθυσμού.

Την περιοχή Αμυνταίου-Ξινού-Νερού, την απελευθερώνουν οι Γάλλοι από τους Βουλγάρους μεταξύ 12 και 16 Σεπτεμβρίου του 1916 και εγκαθιστούν το κέντρο

ανεφοδιασμού τους στο Ξινό Νερό, γιατί ως εκεί δεν είναι κατεστραμμένη η σιδηροδρομική γραμμή αλλά και διότι αυτό ήταν τότε το κεφαλοχώρι της περιοχής. Το χωριό το επισκέπτεται και ο αρχηγός των γαλλικών δυνάμεων στην περιοχή, ο στρατηγός Κορντονιέ, πριν αντικατασταθεί. Δημιουργούν οι Γάλλοι σε αυτό δύο νοσοκομεία για τις ανάγκες του μετώπου και ένα ακόμη οι Ιταλοί, μετατρέποντας το ιστορικό σχολείο του σε ιταλικό στρατιωτικό νοσοκομείο, αφού το επισκεύασαν λόγω των καταστροφών που προκάλεσε ο Βαλκανικός πόλεμος. Το μεγάλο γαλλικό νοσοκομείο, σήμερα δεν διασώζεται, βρισκόταν κοντά στο γαλλικό νεκροταφείο του χωριού. Ο σιδηροδρομικός σταθμός του Ξινού Νερού είχε μετατραπεί σε βάση ανεφοδιασμού των στρατιωτικών δυνάμεων της Ανταντ, επειδή ακριβώς ήταν το τελευταίο σημείο που μπορούσε να φτάσει το τρένο από την Θεσσαλονίκη, δεδομένου ότι κατά την υποχώρηση των Γερμανοβουλγάρων καταστράφηκε το τμήμα της σιδηροδρομικής γραμμής από το Ξινό Νερό μέχρι το Μοναστήρι. Ειδικά η σιδηροδρομική γέφυρα Κλειδίου είχε βομβαρδιστεί, ενώ και μέσα το Ξινό Νερό είχε υποστεί μεγάλες καταστροφές, αφού ήταν λεηλατημένο ενώ ο ναός του Αγίου Νικολάου, όπως προαναφέρθηκε, είχε καταστραφεί ολοσχερώς όπως και πολλά σπίτια του από ορισμένα από τα οποία σύμφωνα με μαρτυρίες έλειπαν πια ακόμη και οι πόρτες και τα παράθυρα τους. Λέγεται πως ο ναός του Αγίου Νικολάου διέθετε και μία τεράστια καμπάνα που είχε σταλεί από την Ρωσία και ο χτύπος της ήταν τόσο δυνατός που ακούγονταν μέχρι τα Καϊλάρια (Πτολεμαίδα), αλλά χάθηκε μέσα στην αναταραχή του πολέμου. Ο σιδηροδρομικός σταθμός γίνεται τόπος, στον οποίο αποβιβάζονται συνεχώς κανόνια και άλλα όπλα και υλικά πολέμου. Επίσης στα χωράφια πίσω από τον σταθμό στήνονται πρόχειρα νοσοκομεία με σκηνές για την πρώτη αντιμετώπιση των τραυματιών από το μέτωπο, πριν αυτοί οδηγηθούν στα άλλα νοσοκομεία του Ξινού Νερού.

Την εποχή αυτή, επισκέφθηκε ο νέος αρχιστράτηγος Φρανσέ ντε Εσπεραί την περιοχή, διαπίστωσε την πολυτιμότητα του ανθρακούχου νερού και έκρινε ότι αυτό ήταν εφάμιλλο των γαλλικών. Έστειλε δείγματα στη Γαλλία και οι ειδικοί αποφάνθηκαν ότι είναι άριστο. Επίσης εκείνη την ιστορική περίοδο έχουμε και την έλευση της γαλλικής ποικιλίας σταφυλιών στην περιοχή μας. Ο Φρανσέ ντε Εσπεραί ανακαλύπτει την τοπική παραδοσιακή ποικιλία σταφυλιών και στέλνει στην Γαλλία δείγματα από αυτήν, ζητώντας παράλληλα, να αποσταλούν από εκεί δείγματα της γαλλικής ποικιλίας για καλλιέργεια. Στο Ξινό-Νερό υπήρχε επίσης μεγάλο γαλλικό

νεκροταφείο, στο οποίο γίνονταν οι ταφές των νεκρών στρατιωτών, Γάλλων, Ιταλών και υπολοίπων συμμάχων της Ανταντ. Τα ερείπια του περιβόλου του νεκροταφείου διασώζονται μέχρι σήμερα σχεδόν κατεστραμμένα. Οι ταφέντες, έχουν από την περίοδο του μεσοπολέμου μεταφερθεί πια στην πατρίδα τους και ο χώρος πλέον είναι κενός.

Πολλοί από τους κατοίκους αναγκάζονται λόγω του πολέμου να καταφύγουν σε διπλανά χωριά αναζητώντας ασφάλεια.

Την εποχή εκείνη συνοδεύουν τους στρατιώτες και ιερείς. Ένας καθολικός ιερέας συνόδευε και τους Ιταλούς στρατιώτες που βρίσκονταν στο Ξινό Νερό. Αυτός συγκέντρωνε τα παιδιά του χωριού για κατηχητικό. Με βάση μαρτυρίες ανθρώπων που είχαν ζήσει τότε και είχαν συμμετάσχει στο κατηχητικό αυτό, μάθαιναν από τον ιερέα τον γαλλικό και ιταλικό εθνικό ύμνο και θρησκευτικούς καθολικούς ύμνους, όπως το Άβε Μαρία. Διδάσκονταν και βασικές γνώσεις της γαλλικής και ιταλικής γλώσσας.

Επιπρόσθετα, οι Ιταλοί, μέσα στον περίβολο των νεκροταφείων του Αγίου Αθανασίου Ξινού-Νερού κατασκεύασαν μια μικρή ιταλική καθολική εκκλησία για τις λατρευτικές τους ανάγκες, η οποία σήμερα δεν διασώζεται.

3. Το Ξινό Νερό την περίοδο της Κατοχής

Είχε προηγηθεί ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος, όπου τα στρατευμένα παιδιά του Ξινού Νερού κυνήγησαν τις φασιστικές ομάδες. Υπάρχουν μερικοί νεκροί, πολλοί τραυματίες αλλά και ορισμένοι άντρες μένουν ανάπηροι. Έπειτα, παρέμειναν στο χωριό χιλιάδες αστράτευτοι με σκοπό να βοηθήσουν στην έκβαση του πολέμου. Κάπως έτσι ξεκινά η τετράχρονη τριπλή κατοχή, Ιταλίας, Γερμανίας, Βουλγαρίας.

Η Κατοχή της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1941 και υπήρξε αποτέλεσμα της γερμανικής εισβολής. Η Κατοχή τερματίστηκε τον Οκτώβριο του 1944 με την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από την Ελλάδα. Υπήρχαν όμως περιπτώσεις όπως η Κρήτη ή άλλα νησιά όπου γερμανικές φρουρές παρέμειναν μέχρι και τον Ιούνιο του 1945. Η Κατοχή επέφερε τεράστια δεινά στον ελληνικό λαό και προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές.

Η Φασιστική Ιταλία επιτέθηκε στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1940 αλλά ηττήθηκε και οπισθοχώρησε υπό την πίεση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Αλβανίας. Ακολούθησε τον Απρίλιο του 1941 η γερμανική εισβολή. Μέχρι τα τέλη Μαΐου του 1941 οι Γερμανοί είχαν υποτάξει το σύνολο της χώρας.

Στο Ξινό Νερό Γερμανικός στρατός καταφθάνει στις 10 Απριλίου 1941. Ο Γ.Γ αναφέρει *«Το θυμάμαι πολύ καλά πότε ήρθανε! Ήταν το 41' στις 10 του Απρίλη και ήταν Πάσχα ημέρα του Λαζάρου…».*

Μια τεθωρακισμένη ίλη αρμάτων στρατοπεδεύει στην πηγή Κλαντένιτς (μία από τις πηγές του χωριού) και οργανώνει τα μαγειρεία της. Μοίρα πυροβολικού στήθηκε στη θέση Πόιρο και Τσαρβενίτσα και έστησε τα πυροβόλα προς την Βεύη και την Πτολεμαΐδα.

Πολλά σπίτια των κατοίκων καταλήφθηκαν για τους αξιωματικούς του γερμανικού στρατού αλλά επιτάχθηκε και το δημοτικό σχολείο του χωριού από τους Γερμανούς. Λόχος μηχανικού είχε στρατοπεδεύσει στο σιδηροδρομικό σταθμό και επέκτεινε τον σιδηρόδρομο. Ο σιδηροδρομικός σταθμός του Ξινού Νερού ήταν μεγάλος με σταθμάρχη, εργάτες και αποθήκες υλικών. Η κυκλοφορία των κατοίκων έπαυε να είναι ελεύθερη. Όταν νύχτωνε, γύρω στις 8 το βράδυ, απαγορευόταν.

Στις 14 Δεκεμβρίου του 1941, ο Βούλγαρος υπολοχαγός Μπλαντένωφ, εισήρθε στο Ξινό Νερό με συνοδεία Γερμανού αξιωματικού και προκάλεσε συγκέντρωση αλλά επειδή αντιλήφθηκε ότι τον παρακολουθούσαν οι αστυνομικές αρχές υπάκουσε στις διατάξεις των ελληνικών αρχών (Χρυσοχόου, 1950).

Στις 20 Δεκεμβρίου 1941, ο υπολοχαγός Μπλαντένωφ μετέβηκε πάλι στο χωριό συνοδευόμενος από Βούλγαρο Ταγματάρχη και Γερμανό αξιωματικό. Προκάλεσε συγκέντρωση των βουλγαριζόντων μίλησε και είπε ότι σε λίγο οι Βούλγαροι θα απελευθερώσουν την περιοχή από τον ζυγό των Ελλήνων. Ο σταθμάρχης του συνέστησε να φύγει και τον απείλησε λέγοντάς του πως αν ξαναπήγαινε στην περιοχή, θα τον οδηγούσε συνοδεία στην Φλώρινα (Χρυσοχόου, 1950).

Η οργανωμένη αντίσταση ξεκίνησε το 1942 με το Ε.Α.Μ και τον Ε.Λ.Α.Σ ενώ από το 1943 υπάρχουν πολλά αντάρτικα τμήματα και πολλοί χωριανοί βοηθούν αλλά και συμμετέχουν σε αυτά. Στα τμήματα αυτά είχαν λάβει μέρος και πολλές γυναίκες του χωριού.

Η οικονομία της χώρας είχε ήδη υποστεί μεγάλη καταστροφή από τον εξάμηνο πόλεμο με τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Η πλήρης καταστροφή της Ελληνικής οικονομίας ολοκληρώθηκε την περίοδο της κατοχής, κατά τη διάρκεια της οποίας οι πρώτες ύλες και τα τρόφιμα επιτάχθηκαν από τους κατακτητές, γεγονός που εκτίναξε την τιμή τους στο εσωτερικό της χώρας και υπήρξε εκρηκτική άνοδος του πληθωρισμού.

Εκπαίδευση στα χρόνια της Κατοχής δεν παρεχόταν καθώς το δημοτικό σχολείο του χωριού είχε καταληφθεί από τους Γερμανούς οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί εκεί. Ξαναλειτούργησε με την έξοδο των Γερμανικών στρατευμάτων.

Όσον αφορά την υγεία, στο χωριό δεν υπήρχαν δομές. Υπήρχαν στο Αμύνταιο μόνο δύο ιδιωτικοί Γιατροί ή έπρεπε οι κάτοικοι να καταφύγουν την πόλη της Φλώρινας. Ο Ρ.Β αναφέρει *«Τότε ήσανε όλα με πληρωμή, δεν υπήρχανε νοσοκομεία όπως σήμερα και δεν είχε ασφάλεια. Εδώ στο χωριό δεν είχε κάτι, στο Αμύνταιο ήσανε δυο γιατροί, η μία ήσανε γιατρός γυναίκα από τον Άγιο και ο άλλος άντρας από την Φλώρινα, Οι καλύτεροι γιατροί όμως ήτανε στη Φλώρινα αλλά νοσοκομεία δεν είχε και πλήρωνες».*

Το 1945 θα φύγουν οι Γερμανοί και ευτυχώς δε θα γίνουν πολλοί σκοτωμοί. Για λίγο όμως έλλειψε η εκτέλεση περισσότερων από τριάντα κατοίκων.

Στις 7 Οκτώβρη του 1941, σκοτώθηκαν δυο πατριώτες από το χωριό Ξινό Νερό Φλωρίνης, ο Κυριάκος Τσίτσκας και ο Νικόλαος Μάτζος. Την επόμενη μέρα, κύκλωσε το χωριό γερμανικός στρατός, συγκέντρωσε στο σχολείο 400 άντρες, από 15 έως 70 ετών όπου έμειναν κλεισμένοι και νηστικοί 3 μερόνυχτα. Από αυτούς πάνω από 30 πατριώτες, ανάμεσά τους μέλη του ΚΚΕ, οδηγήθηκαν στις φυλακές Επταπυργίου, όπου έμειναν τρεις μήνες. Σώθηκαν χάρη στη μεσολάβηση στις βουλγαρικές αρχές συμπατριωτών τους, που έμεναν στη Βουλγαρία (Πυλάης, 1990).

Θα αρχίσει ο εμφύλιος πόλεμος.

4. Ο Εμφύλιος πόλεμος

Ο Ελληνικός εμφύλιος πόλεμος, (κατά πολλούς δεύτερο αντάρτικο ή Συμμοριτοπόλεμος), συντελέστηκε το 1946 έως το 1949. Αποτέλεσμα ήταν η ήττα του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ).

Στην περίοδο που ακολούθησε την αποχώρηση των γερμανικών Δυνάμεων από την Ελλάδα και μέχρι την ανοιχτή κήρυξη του εμφυλίου πολέμου, συντελέστηκαν στην περιοχή της Αθήνας, γεγονότα ανάμεσα στις δυνάμεις ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τις βρετανικές και Κυβερνητικές δυνάμεις που ανήκαν σε ένα πολιτικό φάσμα. Η έναρξή τους, στις 3 Δεκεμβρίου του 1944, σηματοδοτείται από τους πυροβολισμούς των Αστυνομικών δυνάμεων μπροστά στο μνημείο του άγνωστου στρατιώτη ενάντια στη διαδήλωση του ΕΑΜ, που είχε οργανωθεί ως απάντηση στο τελεσίγραφο της κυβέρνησης εθνικής ενότητας (1-12-1944) για τον αφοπλισμό όλων των αντάρτικων ομάδων, με αποτέλεσμα το θάνατο 33 διαδηλωτών και τον τραυματισμό άλλων 148.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1945 υπογράφηκε μεταξύ της κυβέρνησης Πλαστήρα και του ΕΑΜ η συνθήκη της Βάρκιζας που προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ, αποκατάσταση πολιτικών ελευθεριών, αμνηστία των πολιτικών αδικημάτων λύση του πολιτειακού με δημοψήφισμα και διενέργεια εκλογών. Η συμφωνία δεν εφαρμόστηκε ποτέ, καθώς οι οπαδοί της αριστεράς δεν αφοπλίστηκαν ολοκληρωτικά και οι κυβερνήσεις δεν προχώρησαν σε γενική αμνηστία.

Το 1946 συντελέστηκαν οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές σε κλίμα έντασης και διχόνοιας. Η αποχή στον νομό Φλώρινας έφτασε το 66 %. Συγκεκριμένα στο Ξινό Νερό, από τους 447 εγγεγραμμένους ψήφισαν μόνο 49 κάτοικοι (Κέντρος, 2011).

Από το 1946 έως το 1949 διαδραματίστηκαν σκληρά γεγονότα. Δεκάδες αδέρφια σκοτώθηκαν, άλλοι εξορίστηκαν, άλλοι φυλακίστηκαν, άλλοι συλλήφθηκαν. Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι παρουσιάζουν τον εμφύλιο πόλεμο ως πόλεμο «αδερφό με αδερφό». Ο Ρ.Β αναφέρει *«Τα πράγματα δεν ήταν καθόλου καλά και έγινε ο εμφύλιος. Εμφύλιος πόλεμος σημαίνει αδερφός με αδερφό!»*. Η Μ.Α αναφέρει *«Ο εμφύλιος πόλεμος ήταν ότι χειρότερο σκοτωνότανε τότε κόσμος και άδικα πολύ άδικα».* Ο Σ.Γ λέει *«Δεν υπάρχει χειρότερο από τον Εμφύλιο κορίτσι μου. Αδερφός με αδερφό να κυνηγιούνται».*

Υπολογίζεται ότι πάνω από 30 άτομα του Ξινού Νερού εξορίστηκαν, άλλοι στον Άγιο Ευστράτιο και άλλοι στην Μακρόνησο. Ο Ρ.Β αναφέρει ότι: *«Ο πρώτος ήμουν εγώ! Ανατριχιάζω που ήμουν εξορία! Ήμουν εξόριστος στον Άη Στράτη λέγεται, ένα νησί μικρό κοντά στη Λήμνο και λίγο πιο κάτω είναι ο Άη Στράτης, η ακτίνα δράσης πέντε χιλιόμετρα, πέντε χιλιόμετρα θάλασσα. Εκεί μας είχαν δύο χιλιάδες εξόριστοι εκεί μέσα. Στις αρχές είχαμε πείνα, είχαμε δυσκολίες, έμεινα δύο χρόνια εκεί μέσα εξόριστος και ήμασταν τριάντα άτομα από το χωριό μας. Μας στείλανε σαν ύποπτοι, ότι ήμασταν κατά του κράτους σαν αριστερό κόμμα. Άλλα άτομα μαζί από το χωριό ήταν Δημήτρης Μ., Γεώργιος Μ. και άλλοι, τριάντα άτομα εξόριστοι».*

Το έτος 1947-1948 παρατηρείται το πιο ταραχώδης για το Ξινό Νερό καθώς συνέβησαν τα περισσότερα τραγικά περιστατικά. *« Είχαν κρεμάσει στην πλατεία ένα παιδάκι από το Νυμφαίο, γιατί δυστυχώς τότε φτώχεια, αυτός κατέβηκε στα μποστάνια στον Αετό και τον πρόδωσαν δήθεν αντάρτης ήταν και τον κρέμασαν στο χωριό μας».* Ένα άλλο περιστατικό *«Έκαψαν και 3 γυναίκες στο χωριό μας, δήθεν κουμουνίστριες, τις έριξαν πετρέλαιο και τις κάψανε στην πλατεία».*

Ένα άλλο συμβάν: *«ένας άντρας, μάλλον συνεργαζόταν με τους αντάρτες, φόρτωσε το γαϊδούρι με νάρκες αλλά κοντά στο Κλειδί συνάντησε αντάρτες και οι αντάρτες τον δέσανε, του δέσανε τα πόδια και τον σέρνανε στο αμάξι αλλά ως το Αμύνταιο ξεψύχησε».*

Κατά την περίοδο 1946-1949, 42 άτομα, κάτοικοι του χωριού, εκτελέστηκαν από τα στρατοδικεία Φλώρινας, Καστοριάς και Κοζάνης (Πυλάης, 1990).

Είναι οι παρακάτω:

1. Στράζου Ασπασία
2. Στράζου Νίκη
3. Στράζου Βασιλική
4. Στράζου Αφροδίτη
5. Παππά Μάτκα
6. Ντορτάνη Μαρίκα
7. Γέρου Φρόσα
8. Πυλάη Ευγενία
9. Δούμκος Βασίλης
10. Κακασούλης Χρήστος
11. Ρωμανίδης Μιχάλης
12. Γιανόπουλος Μεθόδης

13. Τασόπουλος Μεθόδης
14. Βηλάσκας Τάσος
15. Τράικος Παντελής
16. Δημούλκας Μιχάλης
17. Τράικος Γιάννης
18. Χατζής Βαγγέλης
19. Χατζής Βύρων
20. Παππάς Στέφανος
21. Μάσσης Στέφανος
22. Ρόμπης Βασίλειος
23. Μάσσης Αναστάσιος
24. Ρωμανίδης Γιάννης
25. Σαραμπήνης Γιάννης
26. Καραγιάννης Βαγγέλης
27. Πόπτσης Κυριάκος
28. Πόπτσης Σταύρος
29. Χατζηκυριάκος Τρύφων
30. Ράικος Δαναήλ
31. Σπύρος Σταύρος
32. Καραγαιτάνης
33. Ρωμανίδης Παντελής
34. Μάτζος Νικόλαος
35. Τσίτσκας Κυριάκος
36. Ρωμανίδης Δημήτρης
37. Κολιφτσής Δημήτρης
38. Κακασούλης Κυριάκος
39. Κακασούλη Νταφίνα
40. Ζυγομάνη Βασιλική
41. Κριστάμτσι Φανή
42. Ντάφου Νικόλα

Με τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, 1949, αρχίζει η μαζική φυγή. Δεκάδες οικογένειες εγκατέλειψαν τις περιουσίες τους και τα σπίτια τους και κατέφευγαν σε διάφορους τόπους να βρουν καλύτερη τύχη. Σήμερα υπάρχουν πολλοί Ξινονερίτες οι οποίοι κατοικούν το Βέλγιο, τον Καναδά, την Αυστραλία, την Αμερική αλλά και τη Γερμανία.

5.Το Δημοτικό σχολείο

Στην κεντρική πλατεία του χωριού βρίσκεται το κτίριο που προβάλλει με την επιβλητική του παρουσία. Πρόκειται για τριώροφο οικοδόμημα με ορθογωνική κάτοψη ενώ συνδυάζει στοιχεία αναγεννησιακά και μπαρόκ, είναι γενικά ένα κομψοτέχνημα αρχιτεκτονικής. Το κτίριο του σχολείου κρίθηκε διατηρητέο μνημείο με απόφαση του Τμήματος Νεοτέρων Μνημείων του Υπουργείου πολιτισμού στις 04/08/1998.

Οι ιστορικές πηγές σχετικά με την ίδρυσή του είναι ελάχιστες διότι δεν υπάρχουν γραπτά κείμενα αλλά μόνο μαρτυρίες παλαιότερων κατοίκων της κοινότητας.

Ένα πρωί μιας Κυριακής του 1906, μετά τη Θεία Λειτουργία, ο Γιάννης ο Ουζούνης ή Χατζής, μαζί και με άλλους επιτρόπους της εκκλησίας, αποφάσισαν να κτίσουν ένα σχολείο. Όπως ήταν συγκεντρωμένοι στην πλατεία, ύστερα από συζήτηση, συστάθηκε μια άτυπη επιτροπή με επικεφαλή τον Γιάννη Ουζούνη με σκοπό να υλοποιηθεί αυτή η ιδέα.

Οι άνθρωποι αγκάλιασαν με ενθουσιασμό την ιδέα και αμέσως ξεκίνησαν τον αγώνα για τη συγκέντρωση του χρηματικού ποσού για την ανέγερσή του. Έτσι, απλώθηκε ένα τραπεζομάντηλο στην πλατεία συγκεντρώθηκαν οι πρώτες προσφορές από τις οικονομίες που είχε ο καθένας. Στη συνέχεια, ζητήθηκε οικονομική ενίσχυση από τον σύλλογο Ξινονεριτών του Οχάιο της Αμερικής. Το μεγαλύτερο όμως χρηματικό ποσό προέκυψε από την εκποίηση χωραφιών που ανήκαν στην εκκλησία. Ο Σ.Γ αναφέρει: *«…Ένας της εκκλησίας, σαν επίτροπος είπε όσα χωράφια έχει η εκκλησία θα περαστούν στο σκολείο. Άρχισε να χτίζεται το σκολείο, τέτοιο σκολείο δεν έγινε σε όλη την Ελλάδα!»*

Η ανέγερση του δημοτικού σχολείου Ξινού Νερού ξεκίνησε το 1907 και ολοκληρώθηκε γύρω στο 1910. Λειτούργησε ως εξαρχιακό σχολείο παράλληλα και ως ελληνικό και ως βουλγάρικο. Το 1912, με την απελευθέρωση της Φλώρινας, οι Τούρκοι φεύγοντας, το πυρπόλησαν με αποτέλεσμα ένα μέρος του να καταστραφεί. Η αποκατάστασή του έγινε περίπου δυο χρόνια αργότερα, δηλαδή το 1914.

Σύμφωνα με τα Γενικά Αρχεία Κράτους, αρχικά λειτούργησε ως διτάξιο, το 1919 μεταβιβάζεται σε τριτάξιο, το 1934 σε τετραθέσιο και το 1936 σε εξαθέσιο. Εκείνα τα

χρόνια μεταξύ άλλων διδάσκονταν τα μαθήματα ελληνική ιστορία και ωδική. Ωστόσο το 1963 υποβιβάζεται σε πενταθέσιο αλλά μερικά χρόνια αργότερα, το 1980 μεταβιβάζεται πάλι σε εξαθέσιο και λειτουργεί ως εξαθέσιο μέχρι σήμερα. Στο τριώροφο κτίσμα αυτό, στεγάζονται και δυο τάξεις του νηπιαγωγείου.

Σήμερα, το εξαθέσιο σχολείο, λειτουργεί περίπου με 60 μαθητές δημοτικού και άλλα περίπου 20 παιδιά νηπιαγωγείου.

«Ερευνητική διαδικασία»

6. Το είδος της έρευνας

Η παρούσα έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί ως ποιοτική. Στην ποιοτική έρευνα επιλέγονται άτομα που μπορούν να βοηθήσουν καλύτερα τον ενδιαφερόμενο να κατανοήσει το κεντρικό φαινόμενο. Η παρουσίαση αυτή αναδύεται μέσα από μία λεπτομερή περιγραφή του ατόμου. Επιπλέον, μπορεί να οδηγήσει σε πληροφορίες που επιτρέπουν στα άτομα να μάθουν για το φαινόμενο (Creswell, 2011).

Στην ποιοτική έρευνα απαιτείται περισσότερη πρόσβαση στην τοποθεσία επειδή συνήθως πηγαίνουμε σε αυτή και παίρνουμε συνεντεύξεις από ανθρώπους ή τους παρατηρούμε. Η διαδικασία αυτή απαιτεί ένα υψηλότερο επίπεδο παραμονής στον χώρο. Η προσέγγιση βασίζεται σε γενικές συνεντεύξεις ή παρατηρήσεις έτσι ώστε να μην περιορίζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων. Τέλος, συγκεντρώνονται δεδομένα με μερικές ανοιχτές ερωτήσεις (Creswell, 2011).

Η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως «ο συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και σύνθεση μαρτυριών, προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος». Αποτελεί μια πράξη αναδόμησης, η οποία πραγματοποιείται με πνεύμα κριτικής αναζήτησης, η οποία έχει ως στόχο να επιτύχει την πιστή αναπαράσταση μιας προηγούμενης εποχής. Αναζητώντας δεδομένα μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα των άλλων, ο ερευνητής αντιμετωπίζει τη δυσκολία απόκτησης επαρκών δεδομένων, γεγονός το οποίο καθιστά την ιστορική έρευνα ένα από τα πλέον επίπονα είδη έρευνας, όσον αφορά την επιτυχή διεξαγωγή της (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

Οι πηγές δεδομένων στην ιστορική έρευνα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο βασικές ομάδες: σε πρωτογενείς πηγές, οι οποίες αποτελούν και την ψυχή της ιστορικής έρευνας, και σε δευτερογενείς, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν όταν δεν υπάρχουν πρωτογενή δεδομένα (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Στην προκειμένη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκαν προφορικές μαρτυρίες οι οποίες αποτελούν πρωτογενείς πηγές δεδομένων.

6.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της εργασίας είναι να ακουστούν και να καταγραφούν μερικές προφορικές μαρτυρίες που σχετίζονται με τα γεγονότα της Κατοχής αλλά και του εμφυλίου πολέμου συγκεκριμένα στο Ξινό Νερό Φλώρινας (1941-1949). Πέρα από τον παραπάνω βασικό σκοπό, προκύπτουν και κάποιοι επιμέρους στόχοι.

Ένας από τους στόχους είναι να διατυπωθούν διάφορες εμπειρίες των κατοίκων σχετικές με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα από το 1941 έως 1949.

Άλλος στόχος, είναι να καταγραφούν και άλλα σημαντικά γεγονότα όπως ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Τέλος, ένας άλλος στόχος είναι να παρουσιαστούν πληροφορίες για την εκπαίδευση της εποχής αλλά και γενικότερα πληροφορίες για το δημοτικό σχολείο του Ξινού Νερού.

6.2 Η μεθοδολογία της έρευνας

Οι τύποι συνέντευξης οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ερευνητικά εργαλεία είναι: α) η δομημένη συνέντευξη, β) η μη δομημένη ή ανοιχτή συνέντευξη και γ) η ημιδομημένη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα, στην δομημένη συνέντευξη το άτομο που την διεξάγει θέτει συγκεκριμένα ερωτήματα ενώ αντίθετα, στην μη δομημένη συνέντευξη, ο ερευνητές έχει καθορίσει ορισμένους αντικειμενικούς στόχους αλλά αφήνει στον ερωτώμενο ελευθερία για τις απαντήσεις του. Ανάμεσα στους δύο παραπάνω τύπους συνεντεύξεων, βρίσκεται η ημιδομημένη που αποτελεί συνδυασμό δομημένης και μη δομημένης (Verma, Mallick, 2004).

Για τις ανάγκες της έρευνας αυτής, χρησιμοποιήθηκε ο τύπος της ημιδομημένης συνέντευξης, δηλαδή υπήρχαν ορισμένες ερωτήσεις που αφορούσαν τα βασικά ζητήματα που επρόκειτο να τεθούν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, πολλές φορές ανάλογα με τη ροή, μπορούσαν να προκύψουν περισσότερες ερωτήσεις ή και περισσότερες διευκρινίσεις.

6.3 Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της παρούσας εργασίας αποτέλεσαν 7 άτομα ηλικίας από79 ετών έως 94 ετών εκ των οποίων οι 5 ήταν άνδρες με ποσοστό 71% οι 2 γυναίκες με ποσοστό 29 %. Επίσης, η διαδικασία και των 7 συνεντεύξεων συντελέστηκε στην οικία του κάθε ερωτώμενου με την παρουσία μόνο του συνεντευκτή και του συνεντευξιαζόμενου. Τέλος, σημειώνεται ότι και τα 7 άτομα, είναι όλα κάτοικοι του Ξινού Νερού οπότε όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στην τοπική κοινότητα.

Γράφημα:1

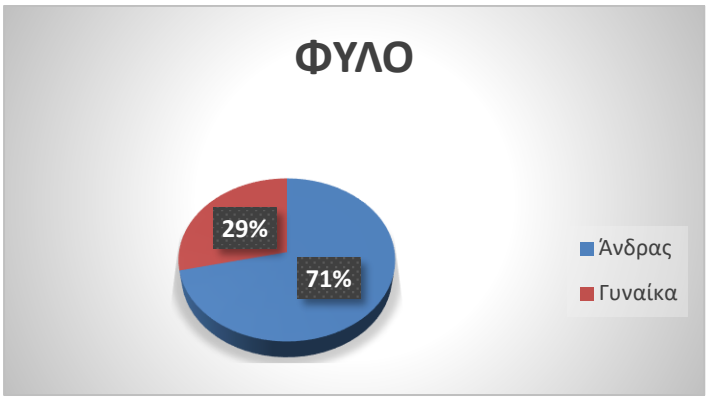

6.4 Καταγραφή των στοιχείων

Δύο είναι οι βασικές μέθοδοι καταγραφής των δεδομένων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης: η πρώτη με τεχνικά μέσα (μαγνητοφώνηση, βιντεοσκόπηση) και η δεύτερη με σημειώσεις ωστόσο μπορεί να εφαρμοστεί και συνδυαστική μέθοδος (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Στην ερευνητική αυτή διαδικασία χρησιμοποιήθηκε η συνδυαστική μέθοδος αλλά η κύρια καταγραφή δεδομένων έγινε με την μαγνητοφώνηση. Μετά την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων και τη μαγνητοφώνησή τους, έγινε η απομαγνητοφώνησή τους, με προσπάθεια να αποδοθεί πλήρως το περιεχόμενο του διαλόγου ανάμεσα στον συνεντευκτή και τον συνεντευξιαζόμενο.

6.5 Προβλήματα διεξαγωγής της έρευνας

Βασική δυσκολία για την διεκπεραίωση της έρευνας, αποτέλεσε η μεγάλη έλλειψη βιβλιογραφίας και απαραίτητου αρχειακού υλικού για την τοπική κοινότητα Ξινού Νερού για την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Έτσι, οι περισσότερες πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν είναι αποτέλεσμα των συνεντεύξεων μέσω των προφορικών μαρτυριών των κατοίκων.

6.6 Αποτελέσματα της έρευνας

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται όλες οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν απομαγνητοφωνημένες με σκοπό να προβληθούν οι προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων αλλά και να διεξαχθούν τα απαραίτητα συμπεράσματα .

Οι συνεντεύξεις είναι οι παρακάτω:

Συνέντευξη 1η

Άνδρας Π.Μ**, Ετών** 85

Ώρα 19:20 μμ

- Πότε γεννηθήκατε;

- Εγώ γεννήθηκα το 32'.

- Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Πότε ήρθαν οι Ιταλοί και που στρατοπέδευσαν;

- Αρχικά, θα σου πω για την Αλβανία που ξεκίνησε εκεί το 39΄και έγινε πόλεμος. Ότι άκουσα θα σου πω. Υπήρχαν εκεί και άτομα από το χωριό μας στον Αλβανικό πόλεμο. Ένας συγγενείς μας, ήτανε αξιωματικός υπολοχαγός και έφυγε μαζί με τη διμοιρία του στην Αλβανία στον πόλεμο. Από τότε που έφυγε δεν εμφανίστηκε ξανά ενώ έφυγαν και άλλοι από το χωριό μας τότες μαζί με αυτόν. Από κει και πέρα ξεκινάμε από το αλβανικό, με τη Γερμανία, πως ήταν όταν ήρθαν εδώ οι Γερμανοί, τον πόλεμο πως ήτανε αλλά το παραπάνω είναι, για το χωριό εδώ πέρα εμάς μας είχανε διαφορετικούς.

- Δηλαδή;

- Σαν Ξινό- Νερό, μας είχανε σαν διαφορετικούς διότι εδώ που υπηρετούσαν οι αστυνομικοί τρέχανε στα σπίτια, εμείς μιλούσαμε τη δικιά μας γλώσσα τη Σλαβομακεδονική και τρέχανε οι αστυνομικοί να δείρουν τα παιδιά και μένα με έχουν δείρει! Αυτό είχε γίνει πολλές φορές. Θέλεις να μάθεις για τα ανταρτικά;

- Ναι, θέλω!

- Θα σου πω, γιατί εγώ με τα ανταρτικά είχα κάνει 8 μήνες. Ήμουνα μικρό παιδί, με πήρανε και μένα και τον αδελφό μου. Είχαν κάνει λάθος που με πήρανε εμένα διότι τότε οι τοπικοί δεν ερχόταν στα σπίτια μας, ερχόταν οι ξένοι. Εγώ τότε ήμουν 14 χρονών και με πήρανε και με πήγανε στην Πρέσπα που εκείνη την εποχή ήταν ανταρτοκρατούμενη. Ένας φίλος του πατέρα μου ήταν εκεί και ήταν βαθμοφόρος. Εμείς τότε στάβλο είχαμε ζώα και τότε είχε δημιουργηθεί το ανταρτικό και είχαμε πολλά άτομα πάνω από το χωριό μας με τους αντάρτες και έτυχε να ζητήσει ψωμί ο

πατέρας μου. Εδώ ήταν κρυμμένοι στο στάβλο και ο πατέρας μου και αυτός ο φίλος του και στο χωριό υπήρχε στρατός, έκανε περιπολία. Εγώ νόμιζα ότι με παρακολουθούν εμένα. Όταν με πήρανε εμένα και με πήγανε, αυτός ήταν βαθμοφόρος. Εκείνη τη βραδιά που μας πήρανε, ήμασταν 24 άτομα από εδώ ήτανε 7 κορίτσια και οι υπόλοιποι άντρες. Από κορίτσια ήταν μία τη λέγανε Βέτα, την άλλη τη λέγανε Ευθαλία . Όταν με πήρανε εκεί πέρα εμένα, με φωνάξανε και μου λέει ένας θέλεις να φύγεις; Εγώ άρχισα να κλαίω, μικρός ήμουνα. Μου λέει θα φύγεις αλλά θα περπατήσεις μόνο νύχτα και όχι από τον δρόμο και μόνο νύχτα από την Πρέσπα. Εγώ τότε μικρός δεν ήξερα που είναι η Πρέσπα νόμιζα είναι πολύ κοντά. Από την Πρέσπα μέχρι εδώ περπατώντας μόνο νύχτα 7 μέρες έκανα αλλά τη μέρα κοιμόμουν στο δρόμο και περπατούσα μόνο νύχτα και όχι από τον δρόμο. Τέλος πάντων, έφτασα, ήρθα εδώ. Να σου πω για τους Γερμανούς;

- Ναι βέβαια πείτε μου.

- Θυμάμαι στο σκολείο ήταν και ξένοι μαζεμένοι εκεί πέρα και το σκολείο τότε οι Γερμανοί το κρατούσανε. Όταν ήρθανε εγώ ήμουν 8 χρονών. Εδώ στο χωριό μας υπήρχε μια ομάδα που ήταν υπέρ την Βουλγαρίας και Γερμανίας και είχαν κάνει αψίδες, πόρτες στην πλατέα εκεί πέρα, δεν επιτρέπανε οι φανατικοί και έπρεπε να περάσεις από την πόρτα τη βουλγαρική. Όταν πήγα φαντάρος εγώ σε μένα δε μου δώσαν όπλο. Μας πήγαν στο Μεσολόγγι, ύστερα Γιάννενα. Είχαν γράψει άλλα πράγματα για εμένα και αυτά που έλεγα ο διοικητής δε με πίστευε διότι αυτοί με είχαν βάλει με μεγάλο βαθμό, εγώ δεν ήξερα τίποτα αλλά αυτοί για να με κατηγορήσουν γράψανε έτσι διότι τότες ερχότανε οι βουλευτές από την ΕΔΑ εδώ πέρα.

- Τι κίνδυνοι υπήρχαν με τους Γερμανούς;

- Κίνδυνοι δεν υπήρξαν. Υπήρχαν μόνο για αυτούς που πίστευαν αλλού πολιτικά.

- Εκτελέσεις γίνονταν;

- Ναι γίνονταν όχι από τους Γερμανούς. Γίνονταν στα δικαστήρια στη Φλώρινα. Αν δούμε στα δικαστήρια πόσα άτομα εκτελέσανε μπορώ να σου πω το 80% ήτανε αντίθετοι με αυτούς που τους σκοτώνανε. Υπήρχαν και πολλοί από εδώ που ήταν εξορία σε ένα νησί νομίζω Μακρόνησο το λένε.

- Ναι, Μακρόνησο.

- Αυτοί που ήτανε εξορία γλίτωσαν, οι άλλοι που δεν ήταν σε τέτοιο σημείο από εδώ σκοτώσανε πολλούς οι αστυνομικοί στα δικαστήρια. Οι αντάρτες εδώ δήθεν έβαζαν νάρκες στους δρόμους, φωνάζανε όλο το χωριό να βγει έξω με τα κάρα, τότες δεν είχε αυτοκίνητα και σκοτώνονταν αυτοί με τα κάρα στο δημόσιο δρόμο αν είχε νάρκες. Τότες το περισσότερο κακό γινόταν με τους τοπικούς μεταξύ τους.

- Το σχολείο λειτουργούσε κατά την κατοχή;

- Λειτουργούσε αλλά το είχαν οι Γερμανοί. Κοιμόντουσαν οι Γερμανοί και όλα τα γραφεία των Γερμανών ήταν στο σχολείο.

- Ποια ήταν η πρώτη οργάνωση;

- Η πρώτη οργάνωση εδώ πέρα ήταν το ΚΚΕ. Το χωριό μας τότε ήταν το κεφαλοχώρι του νομού. Ήταν και πιο μεγάλο και από το Αμύνταιο, τότε πολλοί από το Αμύνταιο ερχόταν εδώ σε εμάς. Σήμερα είναι πολύ μικρότερο. Αλλά τότε το κακό το έκαναν οι κάτοικοι μεταξύ τους.

Συνέντευξη 2η

Άνδρας Σ.Γ **, Ετών** 79

Ώρα 11:00 πμ

- Πότε γεννηθήκατε;

- Είμαι γεννημένος το 1938. Θα σου πω για τους Γερμανούς.

- Πείτε μου.

- Στην κατοχή δεν είχαμε να φάμε, δεν είχαμε πετρέλαιο. Εμείς ήμασταν μεγάλη οικογένεια. Τρώγαμε με κερί στη μέση. Τότε όλα ήταν σπιτικά, πετιμέζι, το ένα το άλλο. Ζάχαρη δεν είχε τότες στην κατοχή. Σε μαύρη τα παίρνανε από το Μοναστήρι. Υπήρχαν πολλοί κίνδυνοι με τους Γερμανούς. Έναν άντρα από το χωριό τον σκότωσαν στην πλατεία για τρομοκρατία. Στον Αετό, σκότωσαν 12 άτομα. Στο χωριό μας 3 άτομα σκότωσαν. Γενικά ήταν δύσκολος στρατός οι Γερμανοί. Εγώ ήμουν μικρό παιδάκι 6-7 χρονών και εμείς είχαμε μεγάλο τριώροφο σπίτι και είχαμε και Γερμανούς μένανε. Φύγανε οι Γερμανοί, ήρθε η πρώτη μοίρα ελληνικός στρατός το 46’ 40 άτομα αλλιώς ήτανε. Το 47’ το σπίτι μας ήτανε φρούριο για τους αντάρτες επειδή ήτανε γωνιακό. Τον αδερφό μου τον είχανε πάρει οι Γερμανοί να κουβαλάνε πυρομαχικά, επιστράτευση κάνανε, μας παίρνανε τα άλογα, μας παίρνανε και τα βόδια, έρχονταν στους στάβλους και τα παίρνανε.

- Ποιες οργανώσεις υπήρχαν στο χωριό;

- Οι οργανώσεις ήταν κατά των Γερμανών. Υπήρχαν και οι αντάρτες το 44’-45’ στα βουνά. Πιάσανε έναν από το χωριό μας αλλά αυτός από κάτω είχε νάρκες και από πάνω κοπριά αλλά αυτοί πονηρεύτηκαν και του λένε που πας εσύ με το γαϊδούρι κατέβασε τα κοφίνια, κατεβάζει αυτός τα κοφίνια κάτω και νάρκες από κάτω και τον δέσανε στο αμάξι και τον τραβούσανε, τον σέρνανε ζωντανό ώσπου ξεψύχησε. Αυτό το θυμάμαι.

-Η κυκλοφορία επιτρεπόταν κανονικά;

- Φοβόμασταν πολύ, μήπως μας πιάσουν οι αντάρτες, μήπως μας πιάσουν οι Γερμανοί αλλά μόλις νύχτωνε έπρεπε να ήμαστε σπίτι. Πιο δύσκολα ήταν στον

Εμφύλιο. Κάποιες οικογένειες είχαν παιδιά ο ένας αντάρτης ο άλλος φαντάρος. Γίνονταν εκτελέσεις στο στρατοδικείο. Στο χωριό μας, στο δεύτερο αντάρτικο αφήσανε 40 παιδιά ορφανά, στα δικαστήρια σκότωσαν τους πατεράδες τους. Κλείναμε τις πόρτες μην έρθουν οι αντάρτες γιατί έπρεπε να δώσεις απολογία, ξημέρωσε να πας στην αστυνομία γιατί μπήκαν αντάρτες. Δεν υπάρχει χειρότερο από τον Εμφύλιο κορίτσι μου. Αδερφός με αδερφό να κυνηγιούνται. Λαϊκός στρατός και Δημοκρατικός στρατός ήτανε. Εδώ θα είχαμε περισσότερες εκτελέσεις, αυτοί όσοι είχανε αδέρφια φαντάροι, οι πατεράδες γιο, δεν τους σκοτώνανε στρατοδικείο. Δεν ήξερε ο κόσμος ποιο δρόμο να πιάσει.

-Παρατηρήθηκε το φαινόμενο να φύγουν κάποιες οικογένειες;

- Ναι. Και εμείς φύγαμε, πήγαμε στον Αετό φύγαμε, οι Γερμανοί έρχονται δε ξέραμε τι θα γίνει και την πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε στο Φανό σε μια εκκλησία και όταν ξημέρωσε φύγαμε. Τα δικά μας τα μέρη, αυτά εδώ πέρα είναι πρώτη γραμμή πρώτα από εδώ θα περάσουνε. Οι Γερμανοί ήταν δύσκολοι. Ήταν σύμμαχοι με τους Βούλγαρους, εδώ οι περισσότεροι στο χωριό μιλούσαν σλαβομακεδόνικα και δε μας έκαναν πολύ κακό.

- Το σχολείο λειτουργούσε κανονικά;

- Τα σχολεία ήτανε κλειστά τότες. Μερικοί πηγαίνανε στο Μοναστήρι εδώ πέρα δεν είχε. Μετά όταν λειτούργησαν μαθαίναμε ανάγνωση, αριθμητική, ιστορία αυτά. Γενικά η οικονομία δύσκολη, ένα πρωϊνό γάλα μας δίνανε και χαιρόμασταν! Να σου πω πως έγινε το σκολείο;

- Ναι πείτε μου.

- Το σχολείο άρχισε να γίνεται το 1908 και λειτούργησε το 1912 αλλά το 12’ νομίζω το κάψανε. Αυτοί που ήτανε στην ξενιτιά, τους γράφανε γράμμα διότι χτίζανε σχολείο και αυτοί στέλνανε χρήματα. Μετά ένας της εκκλησίας, σαν επίτροπος είπε όσα χωράφια έχει η εκκλησία θα περαστούν στο σκολείο. Άρχισε να χτίζεται το σκολείο, τέτοιο σκολείο δεν έγινε σε όλη την Ελλάδα! Και έτσι που λες. Όταν κάηκε βοήθησε ο βασιλιάς, βοήθησε και έγινε η δεύτερη σκεπή. Αυτός έδωσε λεφτά για την σκεπή. Οι Γάλλοι είχαν κάνει κρυφά τους δρόμους, νοσοκομεία, είχανε νεκροταφεία οι Γάλλοι ωραία, πλούσια εδώ στο χωριό.

- Παρατηρήθηκε έντονο το παιδομάζωμα;

- Το 48’ περίπου. Είχαμε παιδομάζωμα, πολλά παιδιά. Τότε η βασίλισσα τα μάζευε τα παιδιά και ειδικά τα παιδιά των ανταρτών και τους έκαναν γενίτσαρους. Τους έλεγε ψέματα ότι οι πατεράδες σας σας αφήσαν κ.τ.λ. και τους έκανα να ξεχάσουν και τη μητρική τους γλώσσα και τους κάνανε αντικομουνιστές. Απεναντίας, οι άλλοι αντάρτες βάζανε τα παιδιά για να μην τους πάρει η Φρειδερίκη, η βασίλισσα και όλα αυτά τα παιδιά με το παιδομάζωμα λέγονται τώρα παιδιά φυγάδες από τον Εμφύλιο. Αυτά τώρα δεν έχουν δικαίωμα να έρθουν εδώ.

- Μετά τον Εμφύλιο έφυγαν πολλές οικογένειες;

- Φύγανε, ναι, για να γλιτώσουν. Επίσης και εξορία έφυγαν πολλοί, Μακρόνησο. Αυτό γινότανε για τους Μακεδόνες. Πολλούς κιόλας σκοτώνανε χωρίς να φταίνε. Το χωριό μας έχει 40 άτομα σκοτωμένα από το στρατοδικείο. Στον Εμφύλιο κορίτσι μου αυτά ήτανε. Αδελφός με αδελφό, δε ξέραμε ποιο δρόμο να πιάσουμε, να δέρνουν, ξύλο για το τίποτα, εκβιασμούς. 17 σπίτια έκαψε ο στρατός και οι αντάρτες έκαψαν 4. Μείνανε 40 παιδιά ορφανά. Αυτά όλα το 47’. Οι τελευταίες εκλογές τότε ήτανε για τον βασιλιά το 36’ περίπου. Τότες κάνανε αποχή μεγάλη, μετά βγήκε πάλι ο βασιλιάς και από αυτούς που δεν ψήφισαν μισούς σκότωσαν, μισούς εξορία. Αυτά εκεί το 1936-1938. Γύρω στα 100 άτομα σκοτωμένοι στον Εμφύλιο και στα στρατοδικεία. Αυτά γινότανε τότε. Αα, γύρω στο 1945-1946, πιτσιρικάς ήμουν, κρέμασαν εκεί στο καφενείο στη πλατεία, τότε είχε ακακίες, ένα παιδάκι από το Νυμφαίο, γιατί δυστυχώς τότε φτώχεια, αυτός κατέβηκε στα μποστάνια στον Αετό και τον πρόδωσαν δήθεν αντάρτης ήταν και τον κρέμασαν στο χωριό μας. Έκαψαν και 3 γυναίκες στο χωριό μας, δήθεν κουμουνίστριες και τις κάψανε. Το 49’ τελείωσε και σιγά σιγά άρχισαν να φτιάχνουν τα πράγματα.

Συνέντευξη 3η

Άνδρας Ρ.Β **, Ετών** 94

Ώρα 17:10 μμ

- Πότε γεννηθήκατε;

-Εγώ είμαι γεννημένος το 1923.

- Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Πότε ήρθαν οι Ιταλοί και που στρατοπέδευσαν;

- Τότες κηρύχθηκε ο πόλεμος, 28 Οκτωβρίου 1940, με τον Μεταξά. Οι Ιταλοί ήσαν πιο ήπιοι από τους Γερμανούς, δεν έκαναν κακό. Γυρνούσαν σε όλο το χωριό, δεν έκατσαν πολύ αλλά ήσανε σύμμαχοι με τους Γερμανούς. Μας κήρυξαν οι Ιταλοί πόλεμο το 40΄ αλλά δε μπορούσαν να τα βγάλουν εις πέρας και να μας νικήσουν, γι' αυτό κατέβηκαν οι Γερμανοί που ήταν δυνατό κράτος, οπλισμένο γερά.

- Απρίλιος 1941. Μπορείτε να μου πείτε ποιο ήταν το κλίμα των ημερών εκείνων κατά την είσοδο των Γερμανών;

- Οι Γερμανοί ήρθαν στο χωριό μας στις 10 Απριλίου 1941. Εε γινόταν αναμπουμπούλα, ο κόσμος όλος ήσαν τρομαγμένος. Προτού μπουν οι Γερμανοί στην Ελλάδα ήρθε αγγλικός στρατός, η προπαγάνδα και η κατασκοπεία δούλευε, οι Γερμανοί κατέβηκαν από τη Σερβία και σου λέει θα μπούνε και στην Ελλάδα. Εδώ είχανε τα κανόνια, εδώ πάνω, και βαρούσανε στους Γερμανούς στα κανόνια αλλά τους Γερμανούς κανείς δε μπορούσε να τους σταματήσει και στον πόλεμο κανείς δε μπορούσε να τα βγάλει πέρα με αυτούς. Μία μέρα οι Άγγλοι τα μαζέψανε και φύγανε και τότες κατέβηκαν στην Αίγυπτο.

- Με του Άγγλους δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος;

- Όχι, οι Άγγλοι ήτανε μαζί μας, σύμμαχοι με την Ελλάδα και έτσι δεν είχαμε κίνδυνο.

- Πού στρατοπέδευσαν οι Γερμανοί;

- Παντού ήτανε. Οι Γερμανοί είχαν καταλάβει τα περισσότερα σπίτια, είχαν μπει και έμεναν μέσα στα περισσότερα σπίτια. Στην πεθερά μου ήτανε, καθόντουσαν τρία άτομα. Τον Οκτώβριο του 45΄φύγανε από εδώ. Αλλά και στο σκολείο είχαν ανοιχτούς χώρους μεγάλους και εκεί έμεναν πολλοί.

- Κατά το διάρκεια κατοχής των Γερμανών, τι κίνδυνοι υπήρχαν;

- Ήταν επικίνδυνοι. Μια μέρα τους είχανε απ' έξω, πώς να σου πω, προπαγάνδα ότι αυτοί οι χωριανοί του Ξινού Νερού όλοι έχουν όπλα κατά εσάς. Έδωσε διαταγή ο Γερμανός, όλοι οι άνδρες του χωριού, από δεκαοχτώ χρονών μέχρι τα εξήντα, όλοι να μαζευτούν στην πλατεία. Μαζέψανε όλους τους άντρες και τους κλείσανε μέσα στο σκολείο σαν ύποπτους γιατί τους είπανε ότι έχουν όπλα κατά των Γερμανών. Τους κλείσανε και τους κρατήσανε εφτά ημέρες ούτε νερό ούτε ψωμί, ήταν και ο πατέρας μου και ο αδερφός μου εκεί ενώ εγώ έφυγα. Μετά ήτανε ένας από το χωριό μας που ήτανε στην Αμερική, ήξερε τα εγγλέζικα, και ο Γερμανός αξιωματικός ήξερε και εκείνος και συνεννοηθήκανε και του λέει δεν είναι έτσι τα πράματα όπως σας τα είπανε. Διαλέξανε από μέσα άτομα και το πατέρα μου το πήρανε και τους στείλανε στη φυλακή στη Θεσσαλονίκη στο Γεντί Κουλέ, Επταπύργιο, εκεί τους είχαν κλεισμένους. Ένα παραμικρό να γινότανε οι Γερμανοί εκδίκηση γυρεύανε, δεν ήσαν καλοί άνθρωποι.

- Έκαναν εκτελέσεις;

- Έκαναν ναι. Εδώ στον Αετό δεκαεφτά άτομα εκτελέσανε, δύο που ήσαν στην αντίσταση, ο ένας ήτανε από το Τσέγανη, Άγιο Αθανάσιο και ο άλλος Αμυνταιώτης. Αυτοί πηγαίνανε από το Ροδώνα προς τον Αετό για να συλλάβουνε έναν δικό μας που ήτανε συνεργάτης με τους Γερμανούς και καθώς πηγαίνανε αυτός ο συνεργάτης τους ίδε και λέει στο Γερμανό αυτοί είναι κατά εσάς και σταμάτησαν για να τους πιάσουν. Ο ένας σκοτώθηκε, ο άλλος τραυματίστηκε έφυγε μακριά, ο Γερμανός πήγαινε για να τον συλλάβει ζωντανό, αυτός έριξε την χειροβομβίδα και ο Γερμανός σκοτώθηκε και αυτός σκοτώθηκε. Στο χωριό μας συγκεκριμένα οι Γερμανοί δεν εκτέλεσαν κανέναν, όσοι εκτελέστηκαν, εκτελέστηκαν στο στρατοδικείο αργότερα το 1947 στον Εμφύλιο. Εγώ στον Εμφύλιο φαντάρος ήμουνα. Αυτοί που τους εκτελέσανε το Δεκέμβριο του 47΄, στο στρατοδικείο, η κατηγορία είναι ότι συνεργάζονται με τους αντάρτες, τους τροφοδοτούν, τέτοια κατηγορία τους είχαν βάλει. Έγινε δικαστήριο στη Φλώρινα, γιατί εκεί γινόταν, είχαν συλλάβει και τον πατέρα μου να τον δικάσουν στο

στρατοδικείο και δικάστηκε σε θάνατο. Την γλίτωσε, εγώ ήμουν φαντάρος και για χατίρι μου του την χάρισαν την ποινή θανάτου και τον βάλανε ισόβια αλλά μετά από χρόνια που ανέλαβε πρωθυπουργός ο πλαστήρας βγήκαν όλοι οι φυλακισμένοι και βγήκε και ο πατέρας μου.

- Κατά την κατοχή η κυκλοφορία επιτρεπόταν κανονικά;

- Το βράδυ η κυκλοφορία απαγορευόταν από τους Γερμανούς. Από τις οχτώ η ώρα απαγορευόταν να κυκλοφορείς, δεν κυκλοφορούσαμε, έπρεπε να ανατείλει ο ήλιος και μετά να βγούμε έξω. Αυτό γινότανε. Μας παίρνανε, μοσχάρια ζώα μας παίρνανε, οι Γερμανοί. Ερχόταν ο πρόεδρος και σου έλεγε θα βγάλεις στην πλατέα τα ζώα σου και ερχόταν ο Γερμανός, διάλεγε εκείνο που ήθελε, έβαζε σφραγίδα στο ζώο και ερχόταν μετά δυο – τρεις ημέρες να το πάρει για να τρώνε.

- Το σχολείο λειτουργούσε κανονικά;

- Επί κατοχής δε πηγαίνανε διότι είχε καταργηθεί. Ξανά άρχισε τη λειτουργία του μετά που φύγανε οι Γερμανοί. Στην κατοχή στο σχολείο το είχανε οι Γερμανοί.

- Ποιες οι συνθήκες οικονομίας στη διάρκεια της κατοχής;

- Δύσκολη πολύ ήταν η οικονομία. Τότες οι γεωργικές εργασίες γινότανε όλες με το χέρι και οργώναμε με τα ζώα. Δύο βόδια τα ζεύαμε και οργώναμε, με το μουλάρι ή με το άλογο. Μετά με τα δρεπάνια θερίζαμε, με το χέρι, με τη τσάπα σκαλίζαμε, με τα ζώα αλωνίζαμε γιατί τότες δεν υπήρχε κουμπίνα.

- Όσον αφορά την υγεία, υπήρχε περίθαλψη;

- Τότε ήσανε όλα με πληρωμή, δεν υπήρχανε νοσοκομεία όπως σήμερα και δεν είχε ασφάλεια. Εδώ στο χωριό δεν είχε κάτι, στο Αμύνταιο ήσανε δυο γιατροί, η μία ήσανε γιατρός γυναίκα από τον Άγιο και ο άλλος άντρας από την Φλώρινα, Οι καλύτεροι γιατροί όμως ήτανε στη Φλώρινα αλλά νοσοκομεία δεν είχε και πλήρωνες.

- Η πρώτη οργάνωση ποια ήταν και πότε δημιουργήθηκε;

- Μία οργάνωση, αντίσταση ήσαν το ΕΛΑΣ το 40΄- 41΄εκεί. Πήγαν στο βουνό και παιδιά από το χωριό μας είχαν πάει μαζί τους. Στο βουνό μένανε, ήταν κατά των Γερμανών, πολεμούσαν αλλά μερικές φορές γινόταν και συμπλοκές μεταξύ τους. Εκτός από το ΕΛΑΣ ήταν και το ΕΑΜ που ήτανε αριστερό κόμμα.

- Ποιος ο ρόλος της γυναίκας εκείνη την εποχή;

- Η γυναίκα ήτανε τσακισμένη στη δουλειά, κάθε μέρα ήταν στο χωράφι, στον κάμπο και στα αμπέλια. Δουλεύανε πολύ. Τον χειμώνα ήσανε σπίτι και πλέκανε κάλτσες, φανέλες, πάλι δούλευε και δούλευε περισσότερο από τον άνδρα. Να μαγειρέψει, να πλύνει, να ψήνει τα ψωμιά, δουλεύανε πολύ.

- Οι Αντάρτες στα βουνά. Ποια η δράση τους;

- Οι Αντάρτες στα βουνά βγήκαν αργότερα το 46΄- 47΄ με τον Ζαχαριάδη, ο αρχηγός των ανταρτών ήταν ο Ζαχαριάδης. Όλη μέρα ήταν στο βουνό. Στο βουνό εκεί στο Ραντόσι ήσαν ανταρτοκρατούμενο. Η κυβέρνηση τότες ήταν ο γέρος ο Παπανδρέου, ποιοι άλλοι ήσανε δε θυμάμαι, τους καλέσανε κάνανε συζήτηση με τους αντάρτες. Τους είπε ελάτε να παραδώσετε τα όπλα, γιατί το ΕΛΑΣ ήταν οπλισμένοι, και θα σας δώσουμε υπουργεία. Ε, το πίστεψαν και κατέβηκαν το ΕΛΑΣ, παρέδωσαν τα όπλα, και αρχίσαν οι συλλήψεις, φυλακές, εκτελέσεις και κακό γινήκανε. Στη Βάρκιζα έγινε το σύμφωνο. Υπήρχαν και γυναίκες αντάρτισσες, η Μάχη η Π, η Δ. Σοφία και Δ. Ανθούλα. Ήσαν αρκετές αντάρτισσες!

- Κατά την έξοδο των Γερμανών από το χωριό θυμάστε τι κλίμα επικρατούσε;

- Γινότανε αναμπουμπούλα. Το ΕΛΑΣ ήθελε να κάνει κυβέρνηση, η κυβέρνηση που ήτανε δεν ήθελε να παραδοθεί και γινότανε χάος. Τα πράγματα δεν ήταν καθόλου καλά και έγινε ο Εμφύλιος. Εμφύλιος πόλεμος σημαίνει αδερφός με αδερφό!

- Εξορία από το χωριό έφυγαν πολλοί;

- Ο πρώτος ήμουν εγώ! Ανατριχιάζω που ήμουν εξορία! Ήμουν εξόριστος στον Άη Στράτη λέγεται, ένα νησί μικρό κοντά στη Λήμνο και λίγο πιο κάτω είναι ο Άη Στράτης, η ακτίνα δράσης πέντε χιλιόμετρα, πέντε χιλιόμετρα θάλασσα. Εκεί μας είχαν δύο χιλιάδες εξόριστοι εκεί μέσα. Στις αρχές είχαμε πείνα, είχαμε δυσκολίες, έμεινα δύο χρόνια εκεί μέσα εξόριστος και ήμασταν τριάντα άτομα από το χωριό μας. Μας στείλανε σαν ύποπτοι, ότι ήμασταν κατά του κράτους σαν αριστερό κόμμα. Άλλα άτομα μαζί από το χωριό ήταν Δημήτρης Μ, Μ. Γεώργιος και άλλοι, τριάντα άτομα εξόριστοι. Μόλις ελευθερώθηκα από την εξορία αμέσως κατατάχθηκα

φαντάρος και με είχαν τιμωρήσει γιατί δεν παρουσιάστηκα στην κανονική ημερομηνία, εε έστειλα ένα χαρτί στο υπουργείο και μου τη χάρισαν!

- Παιδομάζωμα. Ήταν έντονο το φαινόμενο στο χωριό;

- Ναι, πήρανε πολλά παιδιά τους είχανε στη Θεσσαλονίκη, η βασίλισσα τους πρόσεχε εκεί. Από το χωριό ήσανε εκεί ο Γεώργιος Τ, ο Παναγιώτης Π, αυτοί ήσανε μικροί τότε και τους πήρανε εκεί σαν παιδομάζωμα του χωριού.

- Λήξη του Εμφυλίου πολέμου. Ποια η ατμόσφαιρα επικρατούσε;

- Όταν τελείωσε ο εμφύλιος, σιγά σιγά καλά πηγαίναμε. Είχε ηρεμήσει ο τόπος! Ξανά άρχισε το σχολείο κανονικά, είχε πολλά παιδιά, πιο πολλά από τώρα. Προπαντός όταν πήγαινα εγώ, το 36΄,ήμασταν πολλοί. Θυμάμαι που μαθαίναμε ελληνική ιστορία και ωδική είχαμε ένα δάσκαλο που είχε βιολί και ερχόταν στην τάξη με το βιολί μας μάθαινε τραγούδια.

- Παρατηρήθηκε το φαινόμενο να εγκαταλείψουν κάτοικοι το χωριό;

- Όσοι φύγανε, φύγανε νωρίς, από το 1936 μέχρι και το 1940. Τα υπόλοιπα χρόνια δεν παρατηρήθηκε τέτοιο φαινόμενο.

Συνέντευξη 4η

Άνδρας: Μ.Α, **Ετών**: 89

Ώρα: 17:30

- Αρχικά θέλω να μου πείτε πότε είστε γεννημένος.

- Εγώ γεννήθηκα το 28'.

- Ωραία. Θυμάστε πότε ήρθαν οι Ιταλοί στο χωριό;

- Εδώ οι Ιταλοί δεν ήρθαν πολύ. Ο πόλεμος ήταν με τους Ιταλούς και είχαν πάει πρώτα στην Αλβανία. Μετά που κατέβηκαν από κει ήρθαν οι Γερμανοί και οι δικοί μας μείνανε στους δρόμους. Ο στρατός ο ελληνικός ήρθε ύστερα. Ύστερα, το 41' ήρθαν οι Γερμανοί τον Απρίλιο μήνα.

- Όταν ήρθαν που στρατοπέδευσαν;

- Ήρθαν οι Γερμανοί και πολεμούσαν. Είχαν τα μηχανήματα, τα τανκ, τα αεροπλάνα. Όταν έκαναν συνθηκολόγηση με τον Τσολάκογλου και έριξαν τα αεροπλάνα, έπρεπε ο ελληνικός στρατός να αποφεύγει τον σιδηρόδρομο και την άσφαλτο διότι ήταν οι Άγγλοι εδώ.

- Οι Άγγλοι πότε ήρθανε;

- Όταν πολεμούσανε οι δικοί μας στην Αλβανία, το 40'. Οι Γερμανοί όταν ήρθαν κάποιοι μένανε στο σχολείο.

- Ποιες οργανώσεις υπήρχαν τότε;

- Τότε ήταν το ΕΑΜ και το ΕΛΑΣ, η εθνική αντίσταση που λέμε.

- Η πρώτη αντίσταση πότε οργανώθηκε;

- Εε, μετά που ήρθαν αυτοί, θέρος ήταν τέτοια εποχή, άρχισε η αντίσταση να ανακατεύεται, να κυνηγά τους Γερμανούς.

- Οι Αντάρτες πότε βγήκαν στα βουνά;

- Οι Αντάρτες το 41’ τότε μες την χρονιά Ιούνιο- Ιούλιο μήνα. Γενικά στην κατοχή με τους Γερμανούς η οικονομία ήταν δύσκολη. Πείνα, φτώχεια, πολύ δύσκολα. Οι Γερμανοί ήταν Κατοχή. Οι Ιταλοί ήταν πιο πολύ στα μέρη της Καστοριάς, στον νομό Καστοριάς. Από εκεί κατέβηκαν οι Ιταλοί. Ήταν σύμμαχοι Γερμανοί και Ιταλοί αλλά οι Γερμανοί διέταζαν, έδιναν διαταγές που θα τους στείλουν εδώ δεν είχαμε πολλούς αλλά οργανωμένοι ήταν στην Καστοριά.

- Το σχολείο λειτουργούσε;

- Μαθήματα δεν γίνονταν τότε. Λειτουργούσε μόνο το γυμνάσιο στο Αμύνταιο αλλά τότε μόνο με τα πόδια μπορούσες να πας, δεν είχε λεωφορεία τότε.

- Πότε ξαναλειτούργησε το σχολείο;

- Λειτούργησε μετά που φύγαν οι Γερμανοί. Τότε είχε πολλά παιδιά, όταν κάναμε προσευχή αν θυμάμαι καλά ήμασταν γύρω στα 540 παιδιά.

- Κατά την γερμανική κατοχή η κυκλοφορία επιτρεπόταν κανονικά;

- Όχι είχαμε κάποιο όριο. Μόλις ανατείλει ο ήλιος έπρεπε να βγούμε. Να σου πω για τον Εμφύλιο;

- Ναι βέβαια, πείτε μου.

- Ο Εμφύλιος ξεκίνησε το 46’ και ήταν κυρίως εδώ στη Μακεδονία. Με τους Γερμανούς ήταν το ΕΑΜ και το ΕΛΑΣ, μετά που φύγαν οι Γερμανοί αναλάβαν αυτοί η κυβέρνηση. Μετά έγινε το σύμφωνο της Βάρκιζας, μετά τους πήραν τα όπλα στην Αθήνα, είχαν κατέβει κάτω οι αντάρτες και ύστερα αρχίσαν τα πολιτικά. Μετά ήρθε ο Παπανδρέου το 44’ – 45’ και το 46’ υπογράφηκε το σύμφωνο της Βάρκιζας. Ο Εμφύλιος διήρκησε περίπου τρία χρόνια και ήταν χειρότερος από τους Γερμανούς. Αδέρφια με αδέρφια. Είχε έρθει ένας δημοσιογράφος στο Γράμμο, στο Βίτσι που ήταν το αρχηγείο και τους λέει φτάνει σκοτωθήκατε αδέρφια ο πόλεμος θα τελειώσει, 30 Αυγούστου ο πόλεμος θα τελειώσει. Η κατάσταση στον Εμφύλιο ήταν η χειρότερη, ο Εμφύλιος ήταν ο χειρότερος πόλεμος για την Ελλάδα. Υπέφερε κόσμος, υπέφερε πολύς κόσμος, άλλοι φύγαν, άλλοι μείναν.

- Είχαν φύγει πολλοί;

- Εε, επιστρατεύσαν παιδιά. Στο χωριό μας είχε στρατό, είχε αστυνομία ενώ τα άλλα χωριά ήταν όλα ανταρτοκρατούμενα όλα Λέχοβο, Αετός…

- Θυμάστε το κλίμα κατά την λήξη του Εμφυλίου πολέμου;

- Ο Εμφύλιος έληξε 29 Αυγούστου το βράδυ. Άναψε ο πόλεμος από παντού, βομβαρδισμοί τέτοια και το πρωί τελείωσαν. Όταν ξυπνήσαμε το πρωί σταμάτησαν τα πάντα. Ύστερα όμως είχαν μείνει αρκετοί αντάρτες στα βουνά, δεν μπορούσαν να φύγουν, είχε πιάσει τα σύνορα ο στρατός και ύστερα δυσκολευόντουσαν εδώ, φεύγανε τμήματα- τμήματα καθώς πλησιάζαν στα σύνορα.

- Με το παιδομάζωμα πήραν πολλά παιδιά;

- Είχαν πάρει αρκετά παιδιά, αλλά από διπλανά χωριά όχι τόσα από το χωριό μας γιατί είχαμε αστυνομία και στρατό εδώ.

- Εξορίες, φυλακίσεις;

- Όλη η τριετία! Για όποιον αμφιβάλλανε, την άλλη μέρα εξορία, στα νησιά τους στέλνανε. Φυλακές πιο πολύ σε πόλεις και Θεσσαλονίκη είχε. Στον Εμφύλιο γίνονταν και εκτελέσεις. Χειρότερος ήταν ο Εμφύλιος διότι ήταν αδερφικός πόλεμος, αδέλφια με αδέλφια και κορίτσια και αγόρια.

- Παρατηρήθηκε το φαινόμενο να φύγουν οικογένειες από το χωριό;

- Όταν ήταν οι Γερμανοί όχι, στα γύρω χωριά πηγαίνανε μόνο, μετά επέστρεφαν.

-Τι γνωρίζετε για το δημοτικό σχολείο;

- Το σχολείο άρχισε να χτίζεται το 1903 και λειτούργησε το 1907. Μετά όταν έφευγαν οι Τούρκοι επιχείρησαν να το κάψουν αλλά η κατασκευή ήταν τόσο ωραία και γερή που δεν έπαθε τίποτα. Κάηκαν μόνο τα ξύλα αλλά τα ντουβάρια έμειναν όρθια. Ύστερα τα ανακαινίσαν όλα, πόρτες, παράθυρα, ξύλα και λειτούργησε. Θέλω να πω δηλαδή ότι δεν έπαθε ζημιά μεγάλη. Λειτούργησε πάλι το 1912. Τότε δεν περνούσε καιρός χωρίς πόλεμο. Όταν ήταν εδώ οι Γερμανοί, έκαναν τη δουλειά τους, σημασία δεν έδιναν στον κόσμο, περνούσε ο κόσμος, πεθαίνανε, αυτοί κοιτάζανε τη δική τους τη δουλειά, σκοτώνανε, στρατοδικεία…

- Στρατοδικείο στη Φλώρινα;

- Ναι, στη Φλώρινα. Γενικά οι μεγαλύτερες καταστροφές ειδικά στον Εμφύλιο εδώ σε μας γίνανε. Εε, οι Γερμανοί την οικονομία τη διαλύσανε, ακύρωναν τα χρήματα, υπήρχε καταραμένη φτώχεια, δεν υπήρχαν και τα μέσα αυτά που υπάρχουν τώρα, δύσκολες εποχές τότε. Το 46’-47’ μετά έγιναν τα Δεκεμβριανά.

-Ναι.

- Στην Αθήνα φέρανε μια αντίσταση εκεί μερικές μέρες, ύστερα υπέκυψαν, τα παραδώσαν τα όπλα και ήρθανε γυμνοί. Τότε αυτά ήτανε κάθε μέρα πόλεμο είχαμε. Άλλα τέτοια χρόνια να μην ξανάρθουν.

Συνέντευξη 5η

Γυναίκα Μ.Τ**, Ετών** 85

Ώρα 12:10 μμ

- Ορισμένα πράγματα τα έχω ξεχάσει αλλά μερικά τα θυμάμαι σαν να ήταν χτες!

- Πότε γεννηθήκατε;

- Το 32'.

Για τους Γερμανούς μπορώ να σου πω και την ημερομηνία που ήρθαν.

- Πότε ήρθαν;

- Το 41', την ημέρα του Λαζάρου. Ήρθαν οι άτιμοι από την Αλβανία, από κει ήρθαν. Ήμουν μικρό κοριτσάκι, η μάνα μου ήταν από τον Αετό και είχαμε φύγει στον Αετό και θυμάμαι που βγήκαμε στο δημόσιο και από το μεσημέρι ως το βράδυ μοτοσικλέτες περνούσαν δυο-δυο. Ο μπαμπάς μου ήταν τραυματισμένος στην Αλβανία και τον είχαν στείλει με άδεια και δεν πρόλαβε να φύγει. Ήταν από το βράδυ να πάει στη μονάδα του και επειδή ακούσαμε ότι έρχονται οι Γερμανοί, η μαμά μου δεν τον άφησε να φύγει και οι Γερμανοί όταν ήρθανε τον βρήκαν στο σπίτι, χωρίς να πάει στη μονάδα του, τραυματισμένος ήτανε φαντάρος. Όταν ήρθα εδώ στο χωριό μας μπήκαν στα σπίτια μας. Εδώ στο μπακάλη (δείχνει απέναντι), είχαν το μαγειρείο και λίγο πιο δίπλα είχαν τα ζώα που έσφαζαν και από πίσω είχανε σκοπό, πάντα κάθονταν και φύλαγαν. Από τους Γερμανούς τραβήξαμε πολλά. Είχαν κρεμάσει και ένα παιδί εδώ στο χωριό μας, από το Νυμφαίο ήταν το παιδί και το πέρασαν για αντάρτη. Αυτό το θυμάμαι πολύ καλά, με τα μάτια μου το είδα, σε ένα δέντρο το είχαν κρεμάσει στην πλατεία αλλά μόλις το είδα γύρισα πίσω ξανά σπίτι. Μου έχει μείνει η εικόνα. Οι Γερμανοί μας έκαναν πολλά. Μια βραδιά έμασαν όλους τους άντρες από ηλικία των 17 – 60 περίπου στην πλατεία, για να τους εκτελέσουν γιατί είχε σκοτωθεί ένας Γερμανός. Αυτή ήτανε η κατηγορία δηλαδή, άμα σκοτωνότανε ένας έπρεπε να τους σκοτώσουν όλους. Ένας άντρας από το χωριό τους γλίτωσε όλους.

- Πώς τους γλίτωσε;

- Αυτός δε ξέρω τι ακριβώς είχε με τους Γερμανούς, γερμανικά ήξερε; Δε ξέρω. Πάντως είχε μπει μέσα στο καφενείο στην πλατεία τι είπε, τι δεν έκανε όλο το χωριό το γλίτωσε. Ύστερα στον Αετό, 17 παιδιά, άντρες, τους έκλεισαν, μετά σκοτώθηκαν και σήμερα υπάρχει Ιερό, αν πάτε για την Καστοριά θα το δείτε. Νωρίτερα είχαν σκοτωθεί 5 Εγγλέζοι. Κάτω στο Μράμουρ που λέμε, είχε μια γέφυρα εκεί βάλτος ήτανε, είχαν σκοτωθεί. Τώρα ύστερα τι άλλο… Α! Ήταν ένας πήγαινε στο Κλειδί, δεν ξέρω γιατί έφευγε, ίσως για να κρυφτεί, με ένα άλογο και δυο άδεια κοφίνια είχε στο άλογο. Τον πιάνουνε έξω από το χωριό μας, στη Τσαρβενίτσα που λέμε εδώ απάνω, και τον παίρνουν και τον θάβουν ζωντανό διότι νόμιζαν ότι ήταν αντάρτης και κουβαλάει τρόφιμα για τους αντάρτες.

Ύστερα στην Αλβανία. Ο μπαμπάς μου όταν πήγε φαντάρος, μας είχε και τα τρία τα παιδιά, εγώ 8 χρονών ήμουν, μας φίλησε πριν φύγει και εμείς δε θέλαμε να φύγει. Ήτανε Οκτώβριος μήνας.

- Όταν ήρθαν οι Γερμανοί έφυγαν οικογένειες;

- Ε, πως δεν έφυγαν. Πολλοί έφυγαν και εμείς είχαμε φύγει.

Τους άντρες τους κυνηγούσανε πολύ οι Γερμανοί. Πιο πολύ φοβισμένοι ήμασταν το 42’΄. Μόλις έβγαιναν οι Γερμανοί έριχναν τα κανόνια. Κάποιοι φεύγανε μια δυο μέρες στο βουνό και μόλις ησύχαζαν κάπως τα πράματα ειδοποιούσαν και γυρνούσαν πάλι στα σπίτια τους. Μεγάλο κακό είχε γίνει στην Κλεισούρα. Μια μάνα είχε τρία παλληκάρια και τους έμασαν όλους, τα παιδιά , τη μάνα και τον άντρα της και τους σκότωσαν όλους και σπίτια έκαψαν, ένας Γερμανός σκοτώθηκε και ρημάξανε όλο το χωριό. Και στο χωριό μας κάψανε σπίτια, άλλα οι Γερμανοί, άλλα οι αντάρτες και άλλα Έλληνες δικοί μας μια νύχτα 7 σπίτια κάψανε.

Φτώχεια, φτώχεια! Λεφτά καθόλου δεν είχαμε, δραχμή. Σιτάρι δίναμε, σαπούνι παίρναμε, αβγά δίναμε πετρέλαιο παίρναμε, δραχμή στα χέρια δεν είχαμε. Επίσης, κάψανε γυναίκες εδώ. Πολύς φόβος.

- Το σχολείο λειτουργούσε κατά τα χρόνια της γερμανικής κατοχής;

- Με τους Γερμανούς όχι, σχολείο δεν πηγαίνανε, μετά όμως πήγαιναν δηλαδή μετά το 44’ ξανά άνοιξε. Οι τάξεις όμως τότε δεν ήταν χωρισμένες Τρίτη, Τετάρτη ,

Πέμπτη, όλοι μαζί τότε. Αυτό γινότανε γιατί οι μεγάλοι, οι πιο μεγάλες τάξεις δεν ήξεραν τίποτα 3-4 χρόνια δεν πήγαιναν στο σχολείο και όταν άνοιξε, μετά τους Γερμανούς, αυτοί οι πιο μεγάλοι πήγαιναν με τα μικρά στην ίδια τάξη. Κάποιοι τότε το έβγαζαν το σχολείο, άλλοι έβγαζαν μερικές τάξεις, εγώ τότε δεν το έβγαλα το σχολείο αλλά και δεν προχώρησα πολλές τάξεις πήγα μόνο δυο χρόνια γιατί πήγαινα να οργώνω. Έτσι γινότανε τότε κάποιοι πήγαιναν μερικές τάξεις, άλλοι το τέλειωναν και άλλοι δεν πήγαιναν ή σταματούσαν για να δουλεύουν και να βοηθούν τις οικογένειές τους.

- Σας ευχαριστώ πολύ.

Συνέντευξη 6η

Γυναίκα Γ.Γ**, Ετών** 86

Ώρα 18:30 μμ

- Πόσο χρονών ήσασταν στην κατοχή;

- Εγώ είμαι γεννημένος το 1931, άρα στην κατοχή…40'… 9 χρονών ήμουν αλλά θυμάμαι πράγματα να σου πω. Να σου πω μετά και για τον Εμφύλιο;

- Ναι να μου πείτε, θέλω να μάθω.

- Ας τα πάρουμε από την αρχή. Το 1939 ήταν ο πόλεμος στην Αλβανία και το 40' ήρθαν οι Ιταλοί αλλά δεν μπορούσαν να νικήσουν και μετά ήρθαν και οι Γερμανοί σαν πιο δυνατό κράτος.

- Θυμάστε πότε ακριβώς ήρθαν;

- Εε πως δεν το θυμάμαι. Το θυμάμαι! Ήταν το 41', του Λαζάρου, 10 Απριλίου και έφυγαν Οκτώβριο σίγουρα, νομίζω του 45' πρέπει να ήταν.

- Έφυγαν οικογένειες τότε;

- Ε, πρέπει να φύγανε αλλά πολύ λίγες.

- Το 40';

- Λίγο νωρίτερα πρέπει να ήταν, το 39'. Πριν τους Γερμανούς είχαν έρθει και Άγγλοι στο χωριό μας σαν σύμμαχοι με την Ελλάδα αλλά με αυτούς δεν είχαμε κίνδυνο όμως και αυτοί δεν τα έβγαζαν πέρα με αυτούς και τα μαζέψανε και πήγαν στην Αίγυπτο νομίζω.

- Όταν ήρθα οι Γερμανοί που στρατοπέδευσαν;

- Ε, παντού ήτανε. Είχαν μπει σε κάποια σπίτια μένανε αξιωματικοί, στο δικό μας όχι όμως σε άλλα είχε. Είχαν εγκατασταθεί και στο δημοτικό σχολείο είχαν βάλει και γραφεία νομίζω εκεί αλλά και έμεναν κιόλας.

- Το σχολείο δεν λειτουργούσε στην κατοχή;

- Το είχαν οι Γερμανοί. Γράμματα δε μαθαίναμε τότε, μετά μόλις φύγανε οι Γερμανοί άνοιξε και είχε πάρα πολλά παιδιά κοντά 400 άτομα. Στην κατοχή ήταν ανοιχτό αλλά όπως σου είπα μένανε Γερμανοί. Κάποιοι που ήθελαν να πάνε σχολείο έπρεπε να πάνε στο Μοναστήρι.

- Τι κίνδυνοι υπήρχαν στην κατοχή;

- Ήταν επικίνδυνοι αλλά στον εμφύλιο το 46'-47' ήταν πολύ χειρότερα θα στα πω μετά αυτά για τον εμφύλιο. Μια μέρα ένας Γερμανός έδωσε εντολή και έπρεπε να μαζευτούν όλοι οι άντρες του χωριού στην πλατεία από 18 χρονών νομίζω μέχρι 60-65 κάπου εκεί.

- Αυτό γιατί έγινε;

- Έγινε γιατί οι Γερμανοί πίστευαν ότι οι χωριανοί είχαν όπλα κατά αυτούς και έτσι τους μασάνε τους άντρες τους κλείσανε στο σχολείο, μια εβδομάδα περίπου, χωρίς νερό και φαγητό. Αλλά γλίτωσαν και τους γλίτωσε όλους ένας χωριανός. Αλλά μετά κάποιους στείλανε στις φυλακές.

- Η κυκλοφορία επιτρεπόταν κανονικά;

- Όχι. Το βράδυ απαγορευόταν να είσαι έξω έπρεπε να ανατείλει ο ήλιος και μετά να βγούμε έξω.

- Ποιες οι συνθήκες οικονομίας και υγείας;

- Πείνα, Φτώχεια, δύσκολα πολύ ήταν. Τότε δεν είχε νοσοκομεία, δεν είχε ασφάλεια και εδώ στο χωριό δεν είχε κανένα γιατρό και έπρεπε να πας Φλώρινα γιατί μόνο εκεί είχε. Θα σου πω για τον εμφύλιο τώρα.

- Πείτε μου.

- Εμφύλιος πόλεμος, συμμοριτοπόλεμος είναι αδελφός με αδελφό κορίτσι μου! Στα βουνά ήταν οι αντάρτες με τον Ζαχαριάδη τότε νομίζω και το βουνό το ραντόσι ήταν ανταρτοκρατούμενο. Κυβέρνηση ο Παπανδρέου πρέπει να ήταν και στο ΕΛΑΣ είπαν να παραδώσουν τα όπλα τους. Μετά έγιναν εξορίες, φυλακές, συλλήψεις και έγινε η

συμφωνία της Βάρκιζας. Εξορία στέλνανε άλλους Μακρόνησο άλλους Άγιο Ευστράτιο. Αλλά και παιδομάζωμα μερικά παιδιά αλλά όχι πολλά.

-θυμάστε άλλα γεγονότα από τον Εμφύλιο;

- Τώρα θα σου πω, τα πιο άσχημα γίνανε το 47’-48’. Το 47’ ένας άντρας μάλλον συνεργαζόταν με τους αντάρτες φόρτωσε το γαϊδούρι με νάρκες αλλά κοντά στο Κλειδί συνάντησε αντάρτες και οι αντάρτες τον δέσανε, του δέσανε τα πόδια και τον σέρνανε στο αμάξι αλλά ως το Αμύνταιο ξεψύχησε. Αυτός λέγεται ότι ίσως πήγαινε να δει τη γυναίκα του που γέννησε, δεν είμαι σίγουρος αλλά το περιστατικό συνέβη. Ύστερα ένα παιδί από το Νυμφαίο ήταν αυτός, τον κρεμάσανε στην πλατεία και τον έβλεπε όλο το χωριό. Έγιναν πολλά κακά στο χωριό μας. Το μεγαλύτερο κακό έγινε στο Ξινό Νερό! Χάθηκε κόσμος τζάμπα. Α! Είχαν κάψει και γυναίκες από εδώ από το χωριό τρεις ήταν…Ή τρεις ή τέσσερις. Τις έριξαν πετρέλαιο και τος κάψανε στην πλατεία τάχα κομμουνίστριες. Το 49’ ύστερα τελείωσε ο συμμοριτοπόλεμος αλλά χάθηκε κόσμος άδικα. Αυτά θυμάμαι κορίτσι μου.

- Σας ευχαριστώ πολύ.

Συνέντευξη 7η

Γυναίκα Μ.Α **, Ετών** 93

Ώρα 17:15 μμ

- Εγώ είμαι γεννημένη το 1924. Θα σου πω ότι γνωρίζω και ότι θυμάμαι εντάξει;

- Εντάξει πείτε μου.

- Το 1912 ήτανε ο βαλκανικός πόλεμος και το 14' ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος. Εδώ οι Τούρκοι κάψανε όλο το χωριό. Ο τούρκικος στρατός λένε ότι είχε εισέρθει στο χωριό από πίσω από το εργοστάσιο και όταν το κάψανε κάηκε και η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, ξέρεις που είναι ε;

- Ναι, ναι ξέρω.

- Ωραία. Αργότερα μέχρι να ρθουν οι Γερμανοί ήμασταν καλά το σπίτι μας, τη δουλειά μας, αυτά είχαμε. Το 39' ξεκίνησαν να πολεμάνε από την Αλβανία και το 41' ήρθαν οι Γερμανοί, πολύ δύσκολα χρόνια ήρθαν. Πείνα, Φτώχεια, κακό, σκοτωμοί. Το σχολείο είχε σταματήσει, δε μαθαίναμε γράμματα διότι τότε είχε μέσα Γερμανούς. Αυτοί όταν ήρθαν στρατοπέδευσαν στην πηγή την Κλαντένιτς.

- Γνωρίζεις που είναι η πηγή αυτή ή να σου πω;

- Ξέρω ξέρω.

- Ναι, είχαν στρατοπεδεύσει εκεί αλλά δεν έκατσαν μόνο εκεί. Ήταν χωρισμένοι παντού, είχαν μπει μέσα στο σχολείο που σου είπα πριν, πιο κάτω από την πλατεία εκεί που έχει ένα φούρνο τώρα, πρέπει αν είχαν τα μαγειρεία τους και κάπου εκεί κοντά και ένα στάβλο είχαν. Είχαν καταλείψει όμως και πολλά σπίτια, μέσα στα σπίτια μας μένανε. Στα σπίτια πιο πολύ μένανε αξιωματικοί και έτσι. Το 41' πρέπει να ήταν…'Η το 41' ή το 42' μάζεψαν όλους τους άντρες από το χωριό στην πλατεία και τους έκλεισαν μέσα στο σχολείο για 7 μερόνυχτα, τους είχανε νηστικούς τους άντρες και αυτό έγινε γιατί κάτι σαν προπαγάνδα είχαν πει ότι οι κάτοικοι θα πάρουν όπλα κατά των Γερμανών. Αλλά τελικά γλίτωσαν, τώρα πως γλίτωσαν δε ξέρω δε θυμάμαι. Ένα παιδί το έπιασαν οι Γερμανοί και το κρέμασαν στο σχολείο αλλά προτού το κρεμάσουνε το κλείσανε στο σχολείο, αυτός ο Γερμανός ο λοχίας του

έσφαζε τα χέρια το παιδί ζωντανό και ο Γερμανός τα έσφαζε τα χέρια, τέτοια βαρβαρότητα, μετά τον έβγαλε και τον κρέμασε στην πλατεία.

Να σου πω για την αντίσταση;

- Ναι φυσικά.

- Η Αντίσταση οργανώθηκε το 41' και τότε είχαμε το ΕΑΜ και το ΕΛΑΣ, το ΕΑΜ ήταν αριστερό κόμμα. Το ΕΛΑΣ τότε αντίσταση, είχανε βγει στο βουνό και παιδιά από το χωριό μας είχανε πάει μαζί τους. Τότε αυτές ήταν οι οργανώσεις. Το 46' οι αντάρτες βγήκανε στα βουνά και αρχηγός τους ήτανε ο Ζαχαριάδης και κυβέρνηση ήταν ο γέρος ο Παπανδρέου. Στον εμφύλιο ήταν πολύ πιο δύσκολα από ότι με τους Γερμανούς. Ήταν πιο άσχημα γιατί σκοτωνότανε τότε αδερφό με αδερφό, ο ένας αντάρτης ο άλλος φαντάρος. Είχε γίνει και μια συμφωνία. Αχ πως λεγόταν…

- Της Βάρκιζας;

- Α μπράβο ναι της Βάρκιζας! Έπρεπε το ΕΛΑΣ που είχε όπλα να τα παραδώσει και όταν τα παρέδωσε άρχισε το μεγάλο κακό συλλήψεις και εξορίες. Τότε εξορία Μακρόνησο τους πηγαίνανε.

Στα Καλάβρυτα έγινε μεγάλη καταστροφή εκεί μεγάλη σφαγή και ολόκληρο χωριό ξεκληρίστηκε. Όσους πιάσανε στο χωριό μέσα τους εκτελέσανε αλλά μερικοί προσπαθήσαν να φύγουν στο βουνό να σωθούν αλλά τους εκτελέσανε. Μια γυναίκα γλίτωσε, έκανε την πεθαμένη και γλίτωσε. Στα Καλάβρυτα εκεί μεγάλο κακό έγινε. Ο εμφύλιος πόλεμος ήταν ότι χειρότερο σκοτωνότανε τότε κόσμος και άδικα πολύ άδικα! Εκτελέσεις γίνοντας στα στρατοδικεία της Φλώρινας, εξορίες, σκοτωμοί άδικα όλα.

7. Συμπεράσματα

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι εμπειρίες και τα βιώματα σχετικά με την γερμανική Κατοχή και του εμφυλίου πολέμου (συνολική περίοδος 1941-1949). Έπειτα, αναμφισβήτητα προκύπτει το πόσο πολύπλοκη ήταν η ιστορική περίοδος αυτή.

Ιδιαίτερα η περίοδος του εμφυλίου πολέμου αποτελεί την δυσκολότερη διότι το μεγαλύτερο μέρος των γεγονότων συντελέστηκαν στην δυτική Μακεδονία. Το συμπέρασμα αυτό διεξάγεται από τις περισσότερες προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων καθώς επισημαίνουν τις άσχημες δοκιμασίες που αντιμετώπισε ο λαός και πως ήταν ο χειρότερος πόλεμος διότι ήταν ο πιο αιματηρός. Σχεδόν σε όλες τις συνεντεύξεις, στη διάρκεια συζήτησης για τον εμφύλιο πόλεμο, ειπώθηκε η φράση «Εμφύλιος πόλεμος σημαίνει αδερφό με αδερφό!».

Επιπρόσθετα, περιγράφονται πολλές εμπειρίες τους οι οποίες παρουσιάζονται μέσα από γεγονότα και περιστατικά για τα οποία είχαν αρκετά έντονες αναμνήσεις.

Από τις μαρτυρίες των κατοίκων προκύπτουν οι άσχημες και ανύπαρκτες δομές όσον αφορά την υγεία και την εκπαίδευση κατά την γερμανική κατοχή. Εκπαίδευση δεν παρεχόταν καθόλου καθώς το δημοτικό σχολείο είχε καταληφθεί από τους Γερμανούς όπου είχαν εγκατασταθεί εκεί μαζί με τα μαγειρεία τους και τα γραφεία τους. Όσον αφορά τις δομές υγείας έπρεπε οι κάτοικοι του χωριού να καταφύγουν στο Αμύνταιο που υπήρχαν δυο ιδιωτικοί γιατροί ή στην πόλη της Φλώρινας.

Η περίοδος αυτή, από τη γερμανική εισβολή (1941) έως και τον εμφύλιο πόλεμο που έληξε το 1949 υπήρξε αδιαμφισβήτητα ταραχώδης και χαραγμένη στη μνήμη των πιο ηλικιωμένων κατοίκων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κέντρος, Ν. (2011). «*Ο Εμφύλιος στη Φλώρινα»*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Πυλάης, Κ. (1990). *«1870-1990 Μνήμες- Βιώματα- Στοχασμοί»*. Αθήνα.

Χρυσοχόου, Α. (1950). *«Η Κατοχή εν Μακεδονία: Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας»* βιβλίο δεύτερο, Τέυχος Α΄. Θεσσαλονίκη. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Cohen L., Manion L., & Morrison K. (2008). *«Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας»*. Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswel J. (2011). *«Η έρευνα στην εκπαίδευση»*. Επιμέλεια: Τσορμπατζούδης Χ. Αθήνα: Έλλην.

Verma G, Mallick K. (2004). *«Εκπαιδευτική έρευνα: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές»*. 1 η έκδοση. Αθήνα: Τυπωθήτω

ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

Γενικά Αρχεία Κράτους του νομού Φλώρινας

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

http://florina-history.blogspot.gr/2012/06/blog-post_19.html Ανακτήθηκε από florina-history στις 19.6.2012

http://e-ptolemeos.gr/isigisi-evangelou-ioannidi-dikigorou-gia-tin-ekdilosi-ton-100-chronon-apo-tin-enarxi-tou-pagkosmiou-polemou/ Ανακτήθηκε από e-ptolemaios team στις 17.11.2014 «Η εισήγηση Ευαγγέλου Ιωαννίδη δικηγόρου για την εκδήλωση των 100 χρόνων από την έναρξη του Α παγκόσμιου πολέμου».

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CE%BB%CE%B7:%CE%9A%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου 1916

Το σχολείο στον Α' παγκόσμιο πόλεμο

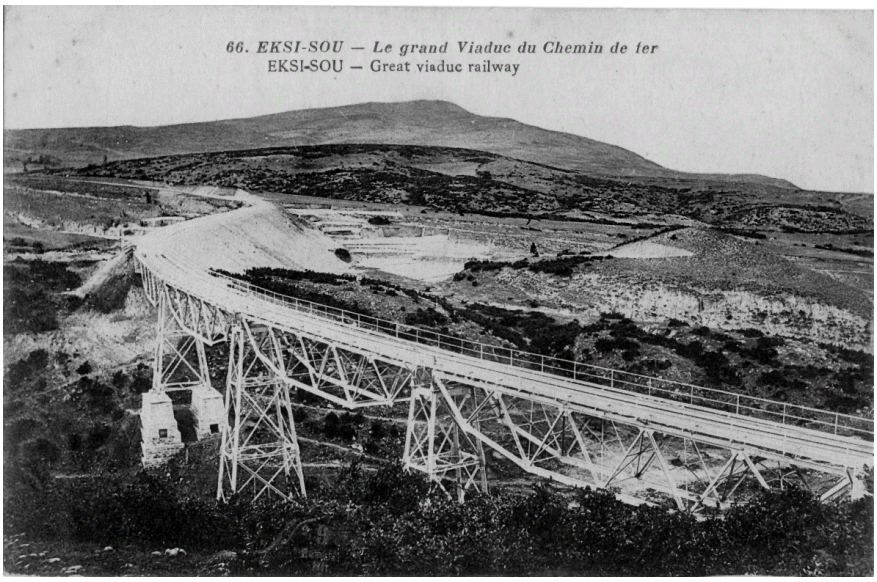

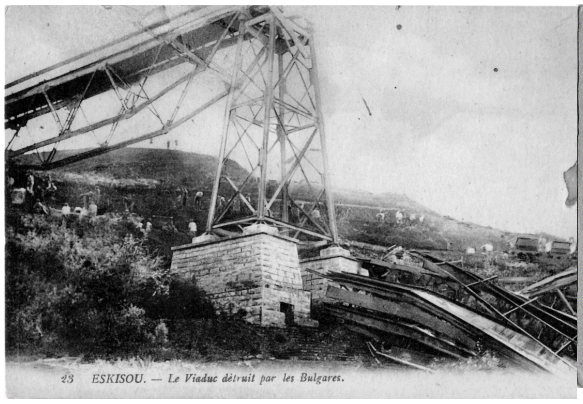

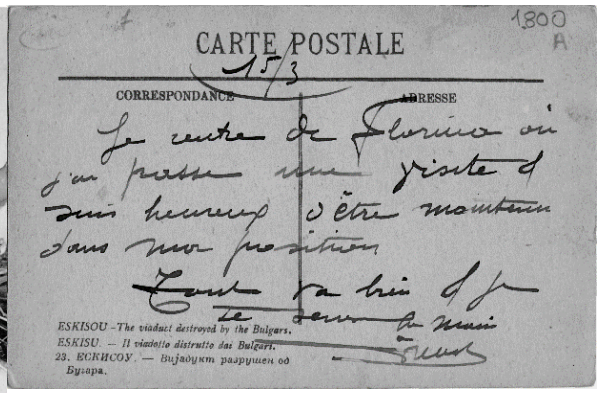

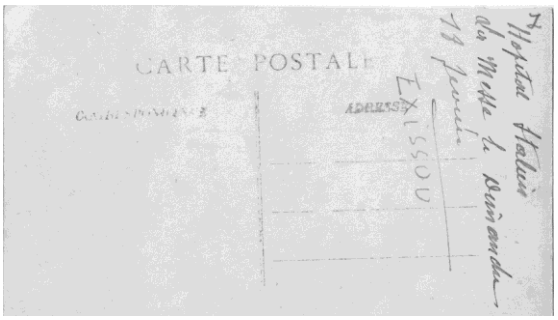

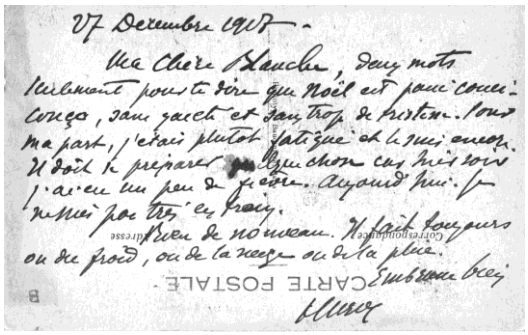

(Εικόνες: ΓΑΚ Φλώρινας)

Πίνετε
ΤΟ ΠΕΡΙΦΗΜΟ
"ΖΥΝΟ-
-ΝΕΡΟ"
ΘΕΡΙΘΕΡΕΙΑΣ ΦΑΩΡΙΝΟΥ
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ-ΙΑΜΑΤΙΚΟ
Καθαρίζει τά νεφρά
Βοηθεῖ τήν πέψη
Ξανανώνει τόν
όργανισμό
ΠΗΓΗΣ
ΖΥΝΟ-
-ΝΕΡΟ
ΓΝΑ. 6.10.172